

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

VERSLO TEISĖS KATEDRA

VILMA NARINKEVIČIENĖ

CIVILINĖ TEISĖ

PALŪKANOS MATERIALINĖJE IR PROCESO TEISĖJE. PROBLEMATIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas - lektorius Marius Tamošiūnas

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PALŪKANOS LIETUVOS RESPUBLIKOS MATERIALINĖJE TEISĖJE	7
1.1. Palūkanų sąvoka	7
1.2. Palūkanų atliekamos funkcijos	8
1.2.1. Palūkanų mokėjimo ir kompensacinė funkcijos	8
1.2.2. Palūkanų skatinamoji funkcija	13
1.2.3. Skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykis, jų aiškinimo bei taikymo ypatumai	14
1.3. Sutartinės ir įstatyminės palūkanos, jų konkurencija piniginiuose prievolėse.....	17
1.4. LR mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius vėlavimo prevencijos įstatyme ir LR CK 6.210 str. įtvirtintos palūkanos. Šių normų santykis, taikymo ypatumai	21
1.5. Palūkanų ir netesybų santykis.....	29
1.6. Ieškinio senaties termino taikymo ypatumai reikalavimams dėl palūkanų priteisimo	32
2. PROCESINĖS PALŪKANOS	35
2.1. Procesinių palūkanų sąvoka	35
2.2. Procesinių palūkanų dydžio nustatymo ypatumai	37
2.3. Sumos, nuo kurių skaičiuojamos procesinės palūkanos.....	39
2.4. Procesinių palūkanų skaičiavimo pradžios momentas	40
2.5. Reikalavimai keliami prašymams priteisti procesines palūkanas ir teismo sprendimams dėl procesinių palūkanų priteisimo.....	43
2.6. Palūkanų neskaičiavimo nuo priskaičiuotų palūkanų principo santykis su procesinėmis palūkanomis.....	44
2.7. LR CK 6.54 str. numatytos įmokų paskirstymo tvarkos taikymas procesinėms palūkanoms.....	45
3. PALŪKANŲ MAŽINIMO PAGRINDAI TEISMŲ PRAKTIKOJE	47
IŠVADOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Kalbant apie palūkanas, pažymėtina, kad tai istoriškai galias šaknis turintis mechanizmas, kuriuo buvo siekiama atlyginti kreditoriaus nuostolius, dėl netinkamai įvykdytos piniginės prievolės. Dar Cicerono laikais nustatyta maksimali 12 procentų dydžio metinė palūkanų norma. Ji galioja visą klasikinį laikotarpį. Justinianas ją sumažina iki 6 procentų. Procentai, viršijantys šią normą, įskaityti į pagrindinės paskolos padengimą. Iš procentų gautai sumai prilygstant skolai, procentai nebemokėti. Justiniano kodifikuota teisė uždraudė procentus nuo procentų, tai yra, lupikavimą¹. Vystantis civiliniams teisiniams santykiams, vystėsi ir palūkanų samprata ir šiai dienai palūkanų mes negalime susieti vien tik su piniginės prievolės pažeidimu. Šis institutas yra neatsiejamas nuo pinigų apyvartoje vykstančių procesų, neveltui doktrinoje palūkanos įvardinamos bene svarbiausiu piniginių prievolių bruožu.

Temos aktualumą ir pasirinkimą nulėmė palūkanų, kaip piniginių prievolių elemento paplitimas civilinėje apyvartoje bei dažnas šio instituto naudojimas piniginėse prievolėse. Nors teismų praktikos analizuojamu klausimu yra pakankamai gausu, teisės doktrinoje trūksta apibendrinimų, kurie formuotų aiškią palūkanų sąvoką ir nustatytų jų vietą piniginėse prievolėse. Dėl palūkanų aprėpiamų piniginių prievolių gausos, palūkanų atliekamų skirtingų funkcijų, nenuoseklus teisinio reglamentavimo, tobulėjančių ir besiplečiančių sutartinių santykių, kuriuose vis dažniau numatomas palūkanų mokėjimas yra būtina aptarti palūkanas materialinėje ir procesinėje teisėje bei analizuoti kylančias problemas, neaiškumus.

Šiai dienai egzistuojantis palūkanų teisinis reglamentavimas yra nenuoseklus, dėl ko kreditoriams kyla problemų įgyvendinant teises į palūkanas. Kyla daug klausimų, susijusių su skirtingą paskirtį atliekančių palūkanų skaičiavimu, išieškojimu ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų tarpusavio santykiu.

Taip pat abejonių kelia ir teisinis reglamentavimas, kuriuo komercinių sandorių subjektams, esant piniginės prievolės pažeidimams taikoma dvigubai, kartais net trigubai aukštesnė palūkanų norma, nei ji numatyta kitiems kreditoriams.

Darbe bus aptariamos procesinės palūkanos. Įvertinus išanalizuotą teismų praktiką buvo išskirti problematiškiausi momentai, kada pasireiškia netinkamas šias palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymas ir aiškinimas. Šių problemų analizė padės geriau atskleisti procesinių palūkanų sąvoką, funkcijas, skaičiavimo ypatumus tuo labiau, kad probleminis teisės normų aiškinimas darbe sprendžiamas pasitelkiant LAT praktiką.

---

¹ I.Nekrošius, V.Nekrošius, S.Vėlyvis. Romėnų teisė. – Vilnius: Justitia, 1999.P.241.

Nors pinigams būdingas augimas, o palūkanos atliekančios tiek mokėjimo, tiek ir kompensavimo funkciją užtikrina, kad kreditorius nepatirtų praradimų. Tačiau šalių susitarimu nustatant palūkanas, išlieka grėsmė, kad ekonomiškai stipresnė šalis (kreditorius), siekdama nepagrįsto pasipelnymo, gali pasinaudoti savo pranašesne padėtimi ir nustatyti neprotingai dideles palūkanas. Todėl Lietuvos, kaip ir daugelio kitų valstybių, įstatymų leidėjas suteikia teismui teisę savo mažinti pernelyg dideles (neprotingas) palūkanas. Šia suteikta teise Lietuvos teismai naudojasi, o ir civilinių teisinių santykių dalyviai dažnai inicijuoja palūkanų mažinimo klausimo svarstymą, dėl ko būtina detaliau aptarti ir paanalizuoti palūkanų mažinimo praktiką. Teismų praktika nepateikia objektyvių kriterijų, kuriais vadovaudamosi šalys galėtų sutartyse nustatyti „protingo“ dydžio palūkanas. Dažniausiai išlieka grėsmė, kad šalių susitarimu nustatytos palūkanos, viršijančios įstatyme įtvirtintą palūkanų normą bus teismo sumažintos ir kreditorius negaus to, kas jam priklausė pagal sutartį, o skolininkas nepatirs tų neigiamų pasekmių, kurios skatina tinkamai vykdyti prievolę.

1. Tyrimo objektas ir dalykas.

Tyrimo objektas tai palūkanos materialinėje ir proceso teisėje, problematika kylanti įgyvendinant teisę į palūkanas. Tyrimo dalykas – palūkanų sampratos teoriniai ir praktiniai aspektai.

2. Tyrimo tikslas.

Šio darbo tikslas – remiantis doktrinos, teisės aktų, teismų praktikos analize, identifikuoti problemas, kylančias ar galinčias kilti civiliniuose teisiniuose santykiuose ir teismų praktikoje taikant palūkanų skaičiavimą, priteisimą, mažinimą reglamentuojančias teisės normas bei nustatyti ir pateikti galimus tokių problemų sprendimo variantus.

3. Tyrimo uždaviniai.

Iškeltam tikslui pasiekti nustatomi šie uždaviniai:

1. Aptarti svarbiausius teorinius palūkanų sampratos aspektus.
2. Aptarti teisės aktų, reglamentuojančių palūkanas tarpusavio sąveiką, konkurenciją, taikymą. Pateikti galimus pasiūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo, užtikrinsiančio efektyvesnę kreditoriaus interesų apsaugą.
3. Atskirai aptarti procesines palūkanas, įvertinant šių palūkanų teisinį reglamentavimą, galimai egzistuojančius teisinio reglamentavimo trūkumus. Išanalizuoti teisės į procesines palūkanas realizavimo tvarką, šio proceso metu kylančias problemas, neaiškumus. Apibrėžti procesines palūkanas reglamentuojančių teisės normų santykį su kitos rūšies palūkanas reglamentuojančiomis teisės normomis, išanalizuoti procesinių palūkanų ir priverstinių vykdymo veiksnių santykį.

4. Išanalizuoti ir apibendrinti teismų praktiką formuojamą dėl palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo ir aiškinimo, aptariant probleminius klausimus.
5. Aptarti palūkanų mažinimo galimybes įvertinant jau esamą teismų praktiką teisės doktrinos kontekste.

4. Tyrimo metodai.

Tyrimo metu naudoti **teisinių dokumentų analizės, teismų praktikos analizės ir mokslinės literatūros analizės metodai**. Remiantis teisinių dokumentų analize buvo apibendrintas palūkanų reglamentavimas Lietuvos Respublikoje; ši analizė apima teisės aktų bei teismų praktikos išsamų nagrinėjimą. Mokslinės literatūros analizė apima teisės doktrinos dėl palūkanų santykio su pinigineis prievolėmis nagrinėjimą, taip pat teisės doktrinos analizę dėl formuojamos palūkanų sąvokos, išskiriamų palūkanų rūšių, skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykio apibūdinimo. Šis metodas taip pat buvo naudojamas tiriant įvairių šalių valstybių teisės aktus, taip pat tarptautinius dokumentus. Siekiant apibendrinti Lietuvos ir užsienio teisės aktų nustatomą palūkanų reglamentavimą, taip pat teismų praktiką, formuojamą dėl palūkanas reglamentuojančių teisės normų vieningos aiškinimo ir taikymo praktikos sukūrimo buvo atlikta **kiekybinė ir kokybinė analizė**. Darbe naudojant aptartuosius metodus, neapsieita ir be **lyginamojo metodo**, kuris taipogi suteikė galimybę išanalizuoti Lietuvos teisės normas, kitų valstybių nacionalinius bei tarptautinius teisės aktus, įtvirtinančius palūkanų reglamentavimą ir juos tarpusavyje palyginti. Taip pat palyginti doktrinos požiūrius formuojant palūkanų sąvoką, funkcijas, paskirtį. Įvertinti teismų praktiką, palyginti nutartis skirtingais kylančiais kreditoriui įgyvendinant teisę reikalauti palūkanų apmokėjimo ar priteisimo. Lyginamasis metodas pravertė siekiant išskirti reguliavimo pranašumus, trūkumus bei kitas detales, kurios lemia reglamentavimo ypatybes. Ši informacija ypatingai svarbi teisėkūroje, tuo labiau, kad darbe siūloma koreguoti tam tikras normas. Tai rekomenduojama daryti remiantis užsienio valstybių praktika ir patirtimi, atsižvelgiant į tai, kokių privalumų ir trūkumų turi objekto reglamentavimas.

Taip pat naudotas **sisteminės analizės metodas**. Jo būtinumą nulėmė teisinio palūkanų reglamentavimo įvairumas, kuris pasireiškia ne tik benrojo pobūdžio normų gausa, bet ir palūkanų reglamentavimo perkėlimu į atskirų sutarčių rūšių reglamentavimą ir net atskirus įstatymus. Šis metodas taip pat buvo naudojamas siekiant nustatyti skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykį, taip pat nustatyti įstatyminių bei sutartinių palūkanų sąveiką. Šio metodo dėka buvo galima išsiaiškinti atskirų teisės normų tarpusavio santykį bei sisteminio taikymo galimybes.

Taip pat buvo taikytas ir **istorinis metodas**, kuris padeda suprasti analizuojamo reiškinių kilmę ir paplitimo priežastis. Be jau nurodytų, naudoti apibendrinimo, analogijos, indukcijos, dedukcijos, lyginamasis, metodai

5. Darbo struktūra.

Darbą sudaro įvadas, kuriame atskleidžiamas temos aktualumas, mokslinė problema, pasirinktas tyrimo objektas, tyrimo tikslai bei uždaviniai, trumpai aptariami moksliniame tiriamajame darbe naudoti tyrimo metodai, trys dalys bei išvados. Pirmojoje dalyje aptariama palūkanų sąvoka, jų atliekamos funkcijos, rūšys, paskirtis piniginėse prievolėse. Atskirai aptarta, tik teismų praktikoje išskiriama palūkanų skatinamoji funkcija. Pasisakoma dėl mokėjimo ir kompensacinę funkciją atliekančias palūkanas reglamentuojančių teisės normų konkurencijos piniginėse prievolėse problematiškumo, teisinio reglamentavimo nenuoseklumo bei įstatyme naudojamų formuluočių netikslumo, kuris sudaro sąlygas netinkamam teisės normų taikymui ir aiškinimui. Darbe daug dėmesio skiriama LR mokėjimų atliekmų pagal komercinius sandorius vėlavimo prevencijos įstatymui, jo taikymo sąlygoms ir santykiui su Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 6.210 ir 6.37 straipsniuose įtvirtintomis normomis. Šioje dalyje išdėstomi siūlymai koreguoti Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso normas, tokiu būdu užtikrinant efektyvesnę kreditoriaus teisių, pažeidus piniginę prievolę apsaugą. Taip pat analizuojamas palūkanų ir netesybų santykis, aptariami ieškinio senaties taikymo ypatumai bei palūkanų reglamentavimas skirtingose sutartyse.

Antroje darbo dalyje nagrinėjamos procesinės palūkanos, jų sąvoka. Detaliai pasisakoma dėl jų skaičiavimo tvarkos, aptariant taikytiną dydį, apibrėžiant sumą, nuo kurios skaičiuojamos procesinės palūkanos ir skaičiavimo pradžios momentą. Atskleisti temą padeda procesinių palūkanų santykio su principu „palūkanos nuo palūkanų neskaičiuojamos“ analizė. Procesinių palūkanų išieškojimo sąlygos ir tvarka atskleidžiama per Lietuvos Aukščiausiojo teismo suformuotą praktiką.

Trečiojoje darbo dalyje kalbama apie palūkanų mažinimo pagrindus teismų praktikoje, taip pat analizuojant ir teisės doktrinos įtvirtintą poziciją palūkanų mažinimo klausimais. Įvertinama palūkanų mažinimo teorijos taikymo įstatyminėms palūkanoms galimybė.

Darbo pabaigoje pateikiamos autoriaus suformuluotos išvados.

6. Pagrindinės sąvokos (Key words)

Palūkanos, procesinės palūkanos, palūkanų mažinimas, palūkanų funkcijos, piniginės prievolės.

1. PALŪKANOS LIETUVOS RESPUBLIKOS MATERIALINĖJE TEISĖJE

1.1. Palūkanų sąvoka

Pinigai yra visuotinai pripažinta mokėjimo priemonė, taip pat tai ypatingas civilinių teisių objektas, kuris naudojamas nepraranda savo sąvybių ir kuriam būdingas augimas. Dėl šios sąvybės yra ypatingai svarbu užtikrinti piniginių prievolių šalių interesų apsaugą, kurią ir padeda įgyvendinti palūkanos. Būtent dėl šios priežasties teisės doktrina *palūkanas įvardija kaip bene svarbiausią piniginių prievolių bruožą*².

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse³ (toliau tekste – „LR CK“) palūkanų apibrėžimas nėra pateikiamas, nors ši sąvoka naudojama pakankamai plačiai. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas nurodo, kad palūkanos, tai procentiniai pinigai⁴. Ekonomikos terminų žodyne palūkanos įvardinamos kaip atlyginimas, kurį skolininkas moka kreditoriui už naudojimąsi svetimais pinigais, nesvarbu kokie to naudojimosi rezultatai⁵. Tačiau ši sąvoka yra per siaura, siekiant apibūdinti palūkanas civiliniuose teisiniuose santykiuose, kadangi pinigines prievolėse palūkanos siejamos ne tik su atsiskaitymu už naudojimąsi pinigais, tačiau ir su pinigines prievolės pažeidimu.

Tiek LR CK, tiek ir teisės doktrina palūkanas įvardina kaip minimalius kreditoriaus nuostolius, kuriuos jis patiria dėl prievolės pažeidimo. Šiuo atveju kreditoriui net nereikia įrodyti, kad laiku neįvykdžius pinigines prievolės jis patyrė nuostolių⁶.

Teisinėje literatūroje galima aptikti skirtingus požiūrius dėl teisinės palūkanų prigimties. Visi jie suskirstomi į keturias pozicijas⁷:

- 1) tai *kompensacija arba atlyginimas (mokėjimas) už naudojimąsi kapitalu (pinigais)*.
- 2) tai *netesybos už prievolės pažeidimą*.

² Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187.

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr.: 74-2262; Nr.: 77; Nr.: 80; Nr.: 82.

⁴ S. Keinys, J. Klimavicius, J. Paulauskas ir kt./vyr. red. S. Keinys. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P. 490.

⁵ Pass Ch., Lowe B., Dovies L. Ekonomikos terminų žodynas. 2-asis leidimas. Vilnius: Baltijos biznis, 1997. P. 338-339.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr.: 74-2262; Nr.: 77; Nr.: 80; Nr.: 82, CK 6.261 str.; LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). –Vilnius: Justitia, 2003. P. 281; Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 364.

⁷ Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения: Изд. 2-е, испр. - Москва: “Статут”, 2000. Ст. 481-484.

3) tai *nuostolių atlyginimo forma*.

4) tai *atskira netipinių (specialių) turtinės atsakomybės priemonių kategorija*.

Teisės doktrinoje formuojama nuostata, kad palūkanos, mokamos už pinigines prievolės pažeidimą turėtų būti laikomos ypatinga civilinės atsakomybės rūšimi⁸. Tačiau įvardinant palūkanas kaip atsakomybės formą, negalėtumėme palūkanų susieti tik su atsakomybe kylančia iš sutarčių. Nors palūkanos minimos sutartinę atsakomybę reglamentuojančiuose teisės normose (LR CK 6.258 straipsnio 7 dalis, 6.261 straipsnis, 6.262 straipsnio 3 dalis, 6.415 straipsnis, 6.446 straipsnis, 6.760 straipsnio 8 dalis), tačiau teisės doktrina palūkanas įvardindama kaip civilinės atsakomybės formą, nurodo, kad jos taikomos ir kaip atsakomybės forma kylanti iš delikto⁹, analogišką nuomonę išsako ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas (toliau tekste – „LAT“) formuojamoje praktikoje¹⁰.

Pažymėtina ir tai, kad siekiant atskleisti palūkanų sąvoką, būtina paminėti, kad jos gali transformuotis ir tapti skolos dalimi ar nuostoliais (LR CK 6.897 straipsnio 2 dalis, LAT 2001 m. rugpjūčio mėn. 8 d. Teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos (CMR) normas, apžvalgą Nr. A2-14, kategorija 54. Vežimas).

1.2. Palūkanų atliekamos funkcijos

1.2.1. Palūkanų mokėjimo ir kompensacinė funkcijos

Siekiant kuo detaliau atskleisti palūkanų sampratą, būtina išskirti jų funkcijas. Teisės doktrinoje dažniausiai įvardinamos dvejopos palūkanų funkcijos, tai yra, jos atlieka dvi funkcijas: **mokėjimo** (LR CK 6.37, 6.872 straipsniai) ir **kompensacinę** (LR CK 6.261, 6.210 straipsniai)¹¹. Pažymėtina, kad ir teismų praktikoje sutinkama su tokiu palūkanų atliekamų funkcijų išskyrimu¹². Kalbant apie problemas kylančias aiškinant bei taikant normas, reglamentuojančias palūkanų skaičiavimą pinigines prievolėse, palūkanų atliekamų funkcijų

---

⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. –Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004. P. 210.

⁹ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 68.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-06-29 nutartis c.b.Nr. 3K-3-298/2007.

¹¹ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187-188.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-09-18 nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-09-22 nutartis c.b. Nr. 3K-3-830/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-11-14 nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-09-12 nutartis c.b. Nr. 3K-7-367/2006;

identifikavimas yra itin svarbus, nes kaip matyti iš toliau pateikiamos LAT praktikos analizės, tai leidžia nustatyti palūkanų skaičiavimo tvarką ir išspręsti skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykio problemas bei nustatyti palūkanų vietą tarp kitų kreditoriaus interesų gynimo/užtikrinimo priemonių.

Mokėjimo funkcija reiškia, kad palūkanos yra atlyginimas, kurį skolininkas moka kreditoriui už naudojimąsi svetimais pinigais, kitaip tariant, tai yra, užmokestis už pinigų skolinimą. Kaip pavyzdį padėsiantį atskleisti mokėjimo funkciją atliekančių palūkanų sąvoką, galima paminėti LR CK 6.872 straipsnio 1 dalies normą, kurioje įtvirtintos mokėjimo funkciją atliekančios palūkanos. *Ši norma orientuota į tai, kad palūkanų dydį už naudojimąsi paskolos suma ir jų mokėjimo tvarką nustatyti šalys susitarimu. Jeigu šalys nėra susitarusios dėl palūkanų dydžio, palūkanos nustatomos pagal paskolos davėjo gyvenamosios vietos komercinių bankų vidutinę palūkanų normą, galiojusią paskolos sutarties sudarymo momentu*¹³.

Teisės doktrinoje, kalbant apie mokėjimo funkciją atliekančias palūkanas, nurodoma, kad šios palūkanos įtvirtintos LR CK 6.37 straipsnyje¹⁴. LR CK 6.37 straipsnio 1 dalis numato, jog *palūkanas pagal prievoles gali nustatyti įstatymai arba šalių susitarimai. Kai palūkanų dydį nustato įstatymai, šalys gali raštu susitarti ir dėl didesnių palūkanų, jeigu toks susitarimas neprieštrauja įstatymams ir sąžiningumo bei protingumo principams. Rašytinės formos nesilaikymas yra pagrindas taikyti įstatymų nustatytą palūkanų dydį (LR CK 6.37 str. 3d.). Palūkanos už priskaičiuotas palūkanas neskaičiuojamos, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytas išimtis, jeigu toks šalių susitarimas nepažeidžia sąžiningumo, protingumo ir teisingumo reikalavimų (LR CK 6.37 str. 4d.)*. Analizuojant mokėjimo funkciją atliekančių palūkanų ypatumus, išskirtina LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis, kadangi šiame straipsnyje įtvirtinta teisės norma numatanti kompensacinę ir mokėjimo funkciją atliekančias palūkanas. Tai, kad šioje normoje įtvirtintos palūkanos atlieka kompensacinę funkciją patvirtina teisės doktrina¹⁵ ir teismų praktika¹⁶. 2007 m. gruodžio 19 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-594/2007 LAT konstatavo, jog LR CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatytos palūkanos yra atlyginimas, kurį skolininkas moka kreditoriui už naudojimąsi kreditoriaus lėšomis (LR CK 6.210 straipsnis). Vykdomo metu, dengdamas skolą dalimis, skolininkas teismo priteistas

---

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-11-14 nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005.

¹⁴ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187.

¹⁵ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 68.; Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 188-189.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-06-29 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“, Nr. A3-130.

palūkanas moka jas skaičiuojant iki faktiško teismo sprendimo įvykdymo dienos. Mokėjimo funkcija pasireiškia kai procesinės palūkanos išieškomos po teismo sprendimo įsiteisėjimo.

Specialios nuostatos dėl įstatymo nustatytų palūkanų mokėjimo įtvirtintos LR CK straipsniuose, reglamentuojančiuose atskiras sutarčių rūšis, kaip antai LR CK 6.872 ir 6.896 straipsniuose¹⁷ taip pat LR CK 6.897, 6.920 straipsniuose.

Aiškinant ir taikant teisės normas, kuriomis reglamentuojamos mokėjimo funkciją atliekančios palūkanos, galime pastebėti, kad probleminis yra LR CK 6.872 straipsnyje įtvirtintos normos aiškinimas kitų teisės normų, reglamentuojančių palūkanų institutą kontekste. Kaip sprendžiamas skirtingų funkcijų palūkanas reglamentuojančių teisės normų konkurencijos klausimas ir koku būdu šios teisės normos taikomos bei aiškinamos kreditoriui ginant savo interesus detaliau aptariama šio darbo 1.2.3. poskyryje.

LR CK 6.872 straipsnyje įtvirtintoje teisės normoje nurodoma, jog *palūkanų už naudojimąsi paskolos suma dydį ir mokėjimo tvarką nustato šalys susitarimu. Jeigu šalys nėra susitariusios dėl palūkanų dydžio, palūkanos nustatomos pagal paskolos davėjo gyvenamosios ar verslo vietos komercinių bankų vidutinę palūkanų normą, galiojusią paskolos sutarties sudarymo momentu. Jeigu šalys nėra susitariusios kitaip, palūkanos mokamos kas mėnesį, iki paskolos suma bus gražinta. Preziumuojama, kad paskolos sutartis yra neatlygintinė, jeigu paskolos sutarties dalykas yra rūšies požymiais apibūdinti daiktai, o paskolos sutartis nenustato ko kita. Jeigu paskolos dalykas yra pinigai, preziumuojama, kad paskolos sutartis yra atlygintinė.*

Kaip matyti iš išdėstyto mokėjimo funkciją atliekančios palūkanos sietinos su piniginės prievolės galiojimo laikotarpiu ir tai, kad palūkanos yra mokamos piniginės prievolės vykdymo laikotarpiu, leidžia mokamas/skaičiuojamas palūkanas identifikuoti kaip atliekančias mokėjimo funkciją.

Kompensacinė palūkanų funkcija skirta apsaugoti kreditoriaus turtinius interesus, tai yra, palūkanos kompensuoja kreditoriaus praradimus piniginės prievolės pažeidimo atveju¹⁸. Nors LR CK 6.37 straipsnyje įtvirtintos palūkanos teisės doktrinoje priskirtos prie mokėjimo funkciją atliekančių palūkanų¹⁹, tačiau analizuojant skirtingas palūkanų funkcijas norėtusi išskirti LR CK 6.37 straipsnio 2 dalį. Ši teisės norma numato, kad skolininkas taip pat privalo mokėti įstatymų nustatyto dydžio palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Ši norma numato vadinamąsias „procesines“ palūkanas,

¹⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė... //ten pat. P. 210. Dėmesį norisi atkreipti į tai, kad knygoje įsivėlusį spauzdinimo klaidą, vietoj knygos 210 puslapyje nurodyto 6.858 str. ištikro cituojamas 6.872 str., o vietoj nurodyto 6.876 str. 3 d. ištikro cituojamas 6.896 str. 3d.

¹⁸ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 281; Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187-188.

¹⁹ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187.

kurios, anot LAT formuojamos teismų praktikos, atlieka tiek kompensavimo, tiek ir mokėjimo funkciją²⁰. Taip pat šios palūkanos atlieka ir skatinamąją funkciją (žiūrėti 1.2.2 poskyrį ir 2 skyrių). Prie LR CK įtvirtintų kompensacinę funkciją atliekančių palūkanų būtų galima paminėti ir LR CK 6.210 straipsnyje įtvirtintas palūkanas. Ši teisės norma numato, jog *palūkanos skaičiuojamos, už tai, kad naudojami kreditoriaus pinigai, negrąžinant jų nustatytu laiku, t.y. pinigus laikant neteisėtai, nes sutarties terminas baigėsi. Tokiais atvejais už naudojimąsi kreditoriaus pinigais skolininkas privalo mokėti palūkanas nuo tada, kai praleistas prievolės įvykdymo terminas, jeigu šį praleido skolininkas (CK 6.261 str.)*²¹.

LR CK 6.261 straipsnyje įstatymų leidėjas įtvirtina prezumpciją, kad, praleidus pinigines prievolės įvykdymo terminą, kreditorius visada patiria nuostolių negautų pajamų pavidalu²². Jeigu skola jam būtų gražinta laiku, jis pinigus būtų panaudojęs ir gavęs tam tikrų pajamų (pvz., būtų padėjęs į banką ar paskolinęs ir taip būtų gavęs atitinkamas palūkanas). Palūkanos, būtent, ir yra skirtos šiems negautoms pajamoms padengti. Šiuo atveju **kreditoriui net nereikia įrodyti, kad laiku neįvykdžius pinigines prievolės jis patyrė nuostolių, nes LR CK 6.261 str. preziumuoja, jog jų patiriama. Tačiau LR CK 6.261 straipsnyje yra įtvirtintas tik minimalių nuostolių institutas**, tai yra, nustatyta, kad palūkanos skirtos tik minimaliems kreditoriaus nuostoliams padengti ir **kreditorius turi teisę į nuostolių, kurių nepadengia jam priteistos palūkanos ir kuriuos jis įrodo, atlyginimą**. Tai, kad už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą mokamos palūkanos atlieka kompensavimo funkciją ne kartą yra konstatavęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis, priimta byloje AB bankas „Hansa - LTB“ v. A. M. ir A. S., bylos Nr. 3K-7-751/2003; 2004 m. kovo 3 d. nutartis, priimta byloje Lietuvos nacionalinė filharmonija v. Lietuvos ir Kinijos UAB „Lichua“, bylos Nr. 3k-3-161/2004; 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis, priimta byloje, UAB „Telšių keliai“ v. UAB „Švaresta“, bylos Nr. 3K-3-434/2005; 2006 m. kovo 29 d. nutartis, priimta byloje S. O. v. V. J., bylos Nr. 3K-3-233/2006; 2006 m. rugsėjo 12 d. nutartis, priimta byloje VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Ferteksos transportas“, bylos Nr. 3K-7-367/2006 (Teismų praktika 26, p. 43-48); 2007 m. birželio 29 d. nutartis priimta byloje D. Z. v. AB „Klaipėdos autobusų parkas“, UAB „Kauno tiltai“, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius, Kauno teritorinė ligonių kasa, S. S., V. T., bylos Nr. 3K-3-298/2007).*

---

²⁰ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 281; Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 68.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-11-14 nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005.

²² LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 67.

Iš aukščiau išdėstyto galima daryti išvadą, jog tiek teisės aktuose tiek teisės doktrinoje bei teismų praktikoje išskiriant kompensacine palūkanų funkciją laikomasi nuostatos, jog kai pinigine prievolė neįvykdoma laiku, pinigais, kuriuos reikėjo perduoti kreditoriui, toliau naudojasi skolininkas. Todėl už naudojimąsi kreditoriaus pinigais skolininkas privalo mokėti palūkanas nuo tada, kai praleistas prievolės įvykdymo terminas iki visiško prievolės įvykdymo. Tačiau skolininkas neprivalo mokėti palūkanų už kreditoriaus praleisto termino laiką (LR CK 6.262 straipsnio 3 dalis).

Tokia taisyklė nustatyta ir UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų²³ 7.4.9 straipsnio 3 dalyje. Minėtame teisės akte nurodoma, kad kai šalis nevykdo savo pinigines prievolės, nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti palūkanų nuo laiku nesumokėtos sumos, skaičiuojamų nuo prievolės neįvykdymo momento iki jos įvykdymo, nepriklausomai nuo to, ar ji vykdoma ar ne. Palūkanas sudaro vidutinė bankų išduodamų trumpalaikių paskolų palūkanų norma, taikoma pirminiams paskolų gavėjams ir galiojanti mokėjimo valiutai prievolės įvykdymo vietoje, arba jei tokios palūkanų normos toje vietoje nėra, - tokia pati palūkanų norma, galiojanti mokėjimo valiutos valstybėje. Nesant tokios palūkanų normos minėtose vietose, palūkanos skaičiuojamos pagal atitinkamą mokėjimo valiutos valstybės įstatymais nustatytą palūkanų normą. Jeigu palūkanos nepadengia visų kreditoriaus patirtų nuostolių dėl skolos negrąžinimo, tai kreditorius turi teisę į papildomą nuostolių atlyginimą.²⁴

Įvertinant aukščiau nurodytas palūkanų funkcijas, būtų galima pasakyti, kad teisės doktrina išskiria pagrindinį palūkanų instituto tikslą – apsaugoti turtinius kreditoriaus interesus²⁵. Šis tikslas įgyvendinamas tiek palūkanomis, mokamomis už naudojimąsi pinigais, tiek ir palūkanomis mokamomis už pinigines prievolės pažeidimą.

Dėmesį norėtusi atkreipti į tai, kad LR CK nuostatų, reglamentuojančių palūkanas, negalima kategoriškai suskirstyti į aukščiau nurodytas kategorijas pagal atliekamas funkcijas, kadangi, kaip patvirtina aukščiau išdėstyti motyvai, minėtos teisės normos taikytinos, tiek skaičiuojant kompensacines palūkanas, tiek ir skaičiuojant mokėjimo funkciją atliekančias palūkanas. Kaip pavyzdį būtų galima paminėti LR CK 6.37, 6.210 straipsnius, tačiau, bet kokių atveju, siekiant nustatyti palūkanų funkcijas, būtina įvertinti civilinį teisinį santykį, kurio pagrindu atsirado teisė reikalauti palūkanų sumokėjimo. Dėl civilinių teisinių santykių dinamiškumo, nuolatinės kaitos, šiems santykiams taikomo dispozytimumo principo, atiranda vis

---

²³UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (1994)
[//http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf](http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf)

²⁴ Ten pat.

²⁵ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 281; Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 68

įvairesnių piniginių prievolių, kurios skatina praplėsti aukščiau nurodytą ir doktrinoje formuojamą palūkanų atliekamų funkcijų sarašą.

1.2.2. Palūkanų skatinamoji funkcija

Atskleidžiant palūkanų instituto esmę, svarbu apžvelgti LAT praktiką, kurioje išskiriama **skatinamoji palūkanų funkcija**²⁶. Su šia funkcija siejamos taip vadinamosios „procesinės palūkanos“, įtvirtintos LR CK 6.37 straipsnio 2 dalies normoje. Faktas, kad praleidus pinigines prievolės įvykdymo terminą papildomai bus išieškomos ir tam tikro dydžio palūkanos, mokėtinos nuo bylos iškėlimo teisme iki visiško teismo sprendimo įvykdymo, skatina skolininką nepažeisti prievolės įvykdymo terminų, priešingu atveju, skolininkas gali patirti papildomus turtinius praradimus.

Kalbėdamas apie skatinamąją palūkanų funkciją, LAT yra pasisakęs, kad „*skolininkas, pažeidęs piniginę prievolę, tol, kol neatlygina kreditoriui jo patirtų nuostolių, naudojasi kreditoriaus piniginėmis lėšomis, todėl privalo už termino įvykdyti prievolę praleidimą mokėti sutartyje ar įstatymo nustatytas palūkanas, kurios laikomos minimaliais kreditoriaus nuostoliais (CK 6.210, 6.261 straipsniai). Palūkanos tampa skolininko vykdytinos prievolės dalimi ir turi būti sumokamos visais atvejais, kai vėluojama atsiskaityti. Palūkanos pagal įstatymą ar sutartį skaičiuojamos iki bylos iškėlimo teisme, išskyrus šalių susitarime ar įstatyme numatytus atvejus, kai palūkanos skaičiuojamos iki visiško prievolės įvykdymo. Prie kompensacinę funkciją atliekančių palūkanų taip pat priskirtinos palūkanos, skaičiuojamos nuo bylos iškėlimo momento iki visiško teismo sprendimo įvykdymo (CK 6.37 straipsnio 2 dalis). **Pastarųjų palūkanų paskirtis – skatinti skolininką kuo greičiau įvykdyti prievolę**“²⁷.*

Palūkanų skatinamoji funkcija siejama su procesinėmis palūkanomis, o tai leidžia nustatyti šios rūšies palūkanų vietą tarp kitų kreditoriaus interesų gynimo mechanizmų. Palūkanų identifikavimas pagal jų atliekamas funkcijas padeda užtikrinti tinkamą teisės normų, reglamentuojančių palūkanas aiškinimą bei taikymą.

---

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija Nr. A3-130 „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“, Nr. A3-130.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-434/2005.

1.2.3. Skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykis, jų aiškinimo bei taikymo ypatumai

Šiame darbe analizuojant palūkanų sąvoką buvo atskleista keletas palūkanų atliekamų funkcijų. Kadangi palūkanos gali atlikti ir atlieka skirtingas funkcijas, tai nulemia ir jų skaičiavimo ypatumus skirtingais piniginės prievolės vykdymo etapais. Siekiant aptarti visus su palūkanų reglamentavimu susijusius probleminius klausimus būtina detaliau nagrinėti skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykį. Taip pat LAT formuojamos praktikos kontekste stengsimės paaiškinti kaip įgyvendinamas principas draudžiantis skaičiuoti palūkanas nuo palūkanų.

Kaip jau buvo minėta šio darbo 1.2.1. poskyryje, mokėjimo funkciją atliekančios palūkanos gali būti skaičiuojamos piniginės prievolės vykdymo laikotarpiu už naudojimąsi pinigais, o kompensacinę funkciją atliekančios palūkanos pradedamos skaičiuoti nuo prievolės pažeidimo. Todėl vertėtų plačiau aptarti, kaip yra sprendžiama šių, skirtingas funkcijas, atliekančių palūkanų konkurencija kreditoriui įgyvendinant savo teises.

Susipažinus su teismų praktika, galima pastebėti, kad probleminis yra LR CK 6.872 straipsnyje įtvirtintų normų aiškinimas ir taikymas bei šiame straipsnyje įtvirtintos normos santykio nustatymas su kitomis teisės normomis, įtvirtintomis LR CK 6.874, 6.210, 6.37 straipsniuose.

LR CK 6.872 straipsnio 1 dalis numato, kad *palūkanų už naudojimosi paskolos suma dydį ir mokėjimo tvarką nustato šalys susitarimu. Jeigu šalys nėra susitarusios dėl palūkanų dydžio, palūkanos nustatomos pagal paskolos davėjo gyvenamosios ar verslo vietos komercinių bankų vidutinę palūkanų normą, galiojusią paskolos sutarties sudarymo momentu.* Šio straipsnio 2 dalis numato, kad *jeigu šalys nėra susitarusios kitaip, palūkanos mokamos kas mėnesį, iki paskolos suma bus grąžinta.* Šiame LR CK straipsnyje yra suformuluota taisyklė, kaip paskolos sutartyje skaičiuojamos mokėjimo funkciją atliekančios palūkanos. Šio darbo 1.2.1. poskyryje buvo kalbėta, kad mokėjimo funkciją atliekančios palūkanos yra skaičiuojamos tik iki piniginės prievolės pažeidimo, tuo tarpu analizuojamo straipsnio 2 dalyje įtvirtintos normos formuluotė atrodytų leidžia teigti, kad įstatymas suteikia kreditoriui teisę mokėjimo funkciją atliekančias palūkanas skaičiuoti ir po piniginės prievolės pažeidimo.

LR CK 6.874 straipsnio 1 dalis numato, kad *jeigu paskolos gavėjas laiku negrąžina paskolos sumos, jis privalo mokėti paskolos davėjui šio kodekso 6.210 straipsnyje nustatytas palūkanas nuo tos dienos, kada paskolos suma turėjo būti grąžinta, iki jos grąžinimo dienos, neatsižvelgiant į palūkanų, nustatytų šio kodekso 6.37 straipsnyje, mokėjimą, jeigu paskolos*

sutartis nenustato ko kita. Šiame straipsnyje įtvirtinta kreditoriaus teisė po sutarties termino praleidimo reikalauti kompensacinę funkciją atliekančių palūkanų.

Toks teisinis reglamentavimas yra neaiškus, dėl tariamai įtvirtinamos kreditoriaus teisės po paskolos sutarties pažeidimo skaičiuoti tiek mokėjimo funkciją atliekančias palūkanas, tiek ir kompensacinę funkciją atliekančias palūkanas. Todėl yra svarbu išsiaiškinti koks yra mokėjimo funkcijas atliekančių palūkanų santykis su kompensacinę funkciją atliekančiomis palūkanomis piniginese prievolėse.

Netinkamai aiškinant ir taikant minėtas teisės normas būtų galima padaryti išvadą, jog po termino piniginei prievolei įvykdyti pabaigos skolininkui išlieka pareiga ir toliau mokėti palūkanas už naudojamą pinigus (LR CK 6.872 straipsnio 2 dalis), taip pat nuo termino grąžinti paskolą praleidimo momento skolininkas įgyja pareigą mokėti LR CK 6.874 straipsnio 1 dalyje nustatytas palūkanas, o nuo kreditoriaus kreipimosi į teismą dienos, skolininkui dar papildomai atsirastų pareiga mokėti procesines palūkanas, skaičiuojamas nuo visos prašomos priteisti sumos (LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis). Tokiu atveju skolininkui tektų pareiga mokėti trigubas palūkanas. Tokios išvados būtų klaidingos bei prieštaraujančios teisės doktrinai ir LAT formuojamai praktikai dėl skirtingas funkcijas atliekančias palūkanas reglamentuojančių teisės normų aiškinimo bei taikymo.

LR CK normos turi būti aiškinamos bei taikomos sistemiškai. Apibūdinant skirtingas funkcijas atliekančių palūkanų santykį, reikėtų atsižvelgti į LR CK 6.37 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą principą, teigiantį, jog palūkanos nuo palūkanų neskaičiuojamos.

Dėl aukščiau nurodytų teisės normų formuluotės kylančių problemų aiškinant ir taikant palūkanų skaičiavimą paskolos sutartyse, LAT yra pasisakęs ne vienoje nutartyje²⁸ nuroydamas, kad: *CK 6.872 straipsnio, CK 6.210 straipsnio bei CK 6.37 straipsnio 1 dalies <...> teisės normose nustatyta prievolė mokėti **palūkanas kaip atlyginimą už naudojamą pinigus iki sutarties termino pabaigos, o pažeidus sutarties terminą ir laiku negrąžinus pinigų – mokėti palūkanas už tolesnį neteisėtą naudojamą kreditoriaus pinigais ir tokiu būdu kompensuoti dėl tokio naudojimosi susidariusius nuostolius. Tais atvejais, kai paskolos gavėjas pažeidžia prievolę laiku grąžinti paskolą, jis privalo mokėti paskolos davėjui CK 6.210 straipsnyje nustatytas palūkanas arba sutartines palūkanas nuo tos dienos, kurią paskolos suma turėjo būti grąžinta iki jos grąžinimo dienos, neatsižvelgiant į palūkanų, nustatytų CK 6.37 straipsnyje, mokėjimą, jeigu paskolos sutartis nenustato ko kita (CK 6.874 straipsnio 1***

---

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-830/2003, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-173/2006.

*dalis). Ši norma yra įstatyminė išimtis iš CK 6.37 straipsnio 4 dalies nuostatos, kad palūkanos už palūkanas neskaičiuojamos*²⁹.

Taip pat LAT praktikoje suformuluota taisyklė, jog ***bendra pinigų suma, kurią privalo grąžinti paskolos gavėjas, tais atvejais, kai paskola laiku negrąžinta, susideda iš šių sumų:***

- 1. paskolos negrąžinta dalis;***
- 2. palūkanos kaip atlyginimas už naudojimąsi pinigais;***
- 3. palūkanos, kurios kompensuoja kreditoriaus nuostolius už tolesnį naudojimąsi pinigais po sutarties įvykdymo termino praleidimo.***
- 4. CK 6.37 straipsnio 2 dalyje numatytos vadinamosios procesinės palūkanos, nes jas skolininkas moka už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Šios palūkanos apskaičiuojamos nuo pinigų sumos, kurią sudaro negrąžinta paskolos suma ir palūkanos už naudojimąsi pinigais (negautas kreditoriaus pelnas)***³⁰.

Apibendrinant, galime pasakyti, kad esant paskoliniam santykiams, iki paskolos grąžinimo termino pabaigos mokėjimo palūkanos vadovaujantis LR CK 6.872 straipsniu, 6.37 straipsnio 1 dalimi skaičiuojamos nuo paskolos sumos (jei sutartis nenumato kitaip). Pasibaigus paskolos sutarties terminui, nustatoma įsiskolinimo suma, kurią sudaro negrąžinta paskola bei už naudojimąsi pinigais paskolos terminu paskaičiuotos ir nesumokėtos palūkanos. Nuo paskaičiuotos įsiskolinimo sumos, po termino paskolai grąžinti pabaigos, vadovaujantis LR CK 6.874 straipsniu ir 6.210 straipsniu (jei sutartyje nenumatyta kitaip) skaičiuojamos kompensacinės palūkanos. Šios palūkanos skaičiuojamos nuo termino praleidimo iki visiško skolos apmokėjimo arba iki kreditoriaus kreipimosi į teismą. Kreditoriui kreipusis į teismą, vadovaujantis LR CK 6.37 straipsnio 2 dalimi ir 6.210 straipsniu (jei sutartyje nenumatyta kitaip) nuo visos reikalavimo sumos skaičiuojamos procesinės palūkanos. Reikalavimo sumą šiuo atveju sudaro nesumokėta skola, nesumokėtos mokėjimo palūkanos paskaičiuotos iki termino grąžinti paskolą pabaigos, nesumokėtos kompensacinės palūkanos, skaičiuojamos nuo paskolos termino pabaigos iki kreipimosi į teismą dienos (kompensacinės palūkanos skaičiuojamos nuo neapmokėtos skolos ir neapmokėtos mokėjimo palūkanų dalies sumos). Procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

Analizuotos teisės normos yra dispozityvios ir leidžia šalims susitarti dėl palūkanų skaičiavimo bei mokėjimo tvarkos, tačiau tokiu susitarimu neturėtų būti ignoruojama LAT

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-830/2003, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-173/2006.

suformuota praktika, kuria detalizuojama kaip turi būti skaičiuojamos mokėjimo ir kompensacinę funkciją atliekančios palūkanos.

1.3. Sutartinės ir įstatyminės palūkanos, jų konkurencija pinigines prievolėse

LR CK 6.37 straipsnio 1 dalis numato, kad palūkanas pagal prievoles gali nustatyti įstatymai arba šalių susitarimai. Taigi remiantis šia teisės norma galėtumėme išskirti dar dvi palūkanų rūšis, tai **įstatymo nustatytos palūkanos (įstatyminės palūkanos)** ir **palūkanos, nustatytos šalių susitarimu/sutartyje (sutartinės palūkanos)**. Palūkanų skirstymą pagal jų nustatymo šaltinius numato ir teisės doktrina³¹.

LR CK 6.37 straipsnio 1 ir 3 dalis leidžia šalims susitarti dėl didesnio, nei įstatymo nustatytas, palūkanų dydžio, jeigu įstatymas tokių susitarimų tiesiogiai nedraudžia. Tačiau toks susitarimas turi būti rašytinis. Priešingu atveju bus taikomas įstatymo nustatytas palūkanų dydis, tai yra, rašytinės formos nesilaikymas daro susitarimą negaliojančiu³².

Nepaisant teisės normų leidžiančių šalims susitarti dėl skaičiuojamų palūkanų dydžio sudarant susitarimus dėl palūkanų, įstatyme lygiagrečiai reikalaujama laikytis sąžiningumo ir protingumo principų, draudžiamas lupikavimas, tai yra, neprotingai didelės palūkanos.

Jeigu kreditorius pasinaudodamas sunkia skolininko ekonomine padėtimi, nepatyrimu ir panašiai, susitarime dėl palūkanų nustato neprotingai didelį jų dydį, skolininkas remdamasis LR CK 6.228 straipsniu turi teisę kreiptis į teismą dėl palūkanų sumažinimo arba reikalauti pripažinti sutarties sąlygą dėl palūkanų negaliojančia, nes ji prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei³³ (plačiau apie palūkanų mažinimą bus kalbama šio darbo 3 dalyje).

Nors įstatymo leidėjas suteikia šalims teisę susitarti dėl pagal pinigines prievoles skaičiuojamų palūkanų dydžio, tačiau cituotos normos įtvirtina tokių susitarimų ribojimus, dėl ko svarbu nustatyti kokiomis sutartinėmis ar įstatyminėmis nuostatomis, kilus ginčui, vadovautis ir kokiais kriterijais remiantis pasirenkama palūkanų skaičiavimui taikytina norma.

Siekdami atskleisti problemas, susijusias su sutartyje ir įstatyme įtvirtintų palūkanų skaičiavimo taisyklių konkurencija, šių palūkanų rūšių santykį pabandysime aptarti apžvelgdami atskiras sutarčių rūšis bei LAT praktiką.

³¹ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 281; Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187-188.

³² LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 68.

³³ Ten pat.

Paskutiniu metu ypatingai paplitus paskoliniams santykiams su kredito įstaigomis, vis aktualesnis darosi tinkamas teisės normų, reglamentuojančių hipotekos kreditoriaus teises aiškinimas bei taikymas. Kalbant apie hipotekos kreditoriaus teises į palūkanas, aktualu nustatyti koku būdu turėtų būti reglamentuojama teisė į palūkanas, taip pat būtina nustatyti ar sutartyje būtina aptarti hipotekos kreditoriaus teisę į palūkanas ar jam galioja įstatyme įtvirtinta prezumpcija, kad esant piniginės prievolės pažeidimui kreditorius turi teisę į minimalių nuostolių atlyginimą, kuriuos kompensuoja teisės aktuose nustatytos palūkanos. Taip pat būtina išsiaiškinti kaip iš hipoteka užtikrintų piniginių prievolių kylanti palūkanų reikalavimo teisė sprendžiama esant sutarties ir įstatyminių palūkanų konkurencijai.

Įstatymas numato, kad palūkanas pagal pinigines prievoles gali nustatyti įstatymai arba šalys susitarimu (LR CK 6.37 straipsnio 1 dalis). Pagrindinė palūkanų paskirtis yra mokėjimas kreditoriui už naudojimąsi pinigais. Atlyginimas palūkanų forma mokamas iki piniginių prievolių įvykdymo, jeigu šalys nėra susitarusios kitaip. Paskolos santykiuose mokėjimo funkciją atliekančias palūkanas nustato LR CK 6.872 straipsnio 1 dalis. Be mokėjimo funkcijos, palūkanos gali būti kaip kompensacija už kreditoriaus patirtus nuostolius, kai skolininkas neįvykdo ar netinkamai įvykdo piniginę prievolę. LR CK 6.210 straipsnyje numatytos palūkanos už termino įvykdyti piniginę prievolę praleidimą yra palūkanos, kuriomis kompensuojami kreditoriaus nuostoliai, atsiradę piniginės prievolės neįvykdžius laiku. Įstatymų leidėjas preziumuoja, kad tokie nuostoliai atsiranda dėl paties fakto, jog prievolė neįvykdyta laiku, ir numato jų minimalų kompensavimą (LR CK 6.260 straipsnio 2 dalis, 6.261 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-751/2003 aptariant hipotekos kreditoriaus teises į palūkanas, vertinant įstatyme ir sutartyje įtvirtintų palūkanų santykį, konstatuota, kad *„įstatymines palūkanas turi teisę gauti visi kreditoriai, kuriems piniginės prievolės nebuvo įvykdytos laiku ir kurie su skolininkais sutartyse nenumatė kitokių tokio prievolės nevykdymo pasekmių. Teisę į CK 6.210 straipsnyje nustatytas palūkanas turi ir hipotekos kreditorius, jeigu paskolos ar įkeitimo sutartyse nenumatyta kitaip. Jeigu paskolos ar hipotekos sutartyje nustatyta, kad palūkanos už naudojimąsi pinigais turi būti mokamos iki visiško skolos grąžinimo, tai skaičiuojant sutartines palūkanas iki visiško skolos grąžinimo, jos gali atlikti tiek atlyginimo už naudojimąsi pinigais funkcijas, tiek kreditoriaus minimalių nuostolių, atsiradusių skolininkui laiku negrąžinus pinigų, kompensavimo funkciją. Sutarties šalys gali nustatyti skirtingo dydžio palūkanas, priklausomai nuo jų funkcijos. Jeigu sutartyje numatytos palūkanos už naudojimąsi pinigais ir palūkanos už sutartyje nustatytos piniginės prievolės įvykdymo termino praleidimą, tuomet netaikomos CK 6.210 straipsnyje nustatyto dydžio įstatyminės palūkanos. Teisės turėtojas pasirenka jos gynimo būdą: sutartinį arba sutartinį ir įstatyminį. Nagrinėjamoje byloje hipotekos kreditorius prašė*

neginčo tvarka priteisti palūkanas nuo bylos iškėlimo teisme momento iki visiško įvykdymo (CK 6.37 straipsnio 2 dalis) <...> Hipotekos kreditorius, reikšdamas prašymą skolą išieškoti iš įkeisto turto neginčo tvarka, turi teisę gauti CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatytas palūkanas, skaičiuojamas nuo negrąžintos paskolos dalies, kaip ir kiti kreditoriai, kurie piniginės prievolės nevykdymo atveju kreipiasi teisminės gynybos. Ši skolininko prievolė mokėti palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo momento iki teismo sprendimo įvykdymo yra įstatyminė, todėl konkrečiam skolininkui gali būti nustatoma ir neginčo procedūrose, o ne vien išieškant skolą ieškinine tvarka³⁴ (hipotekos kreditoriaus teisės į procesines palūkanas realizavimo tvarka detaliau aptarta darbo 2.4 skyriuje). LR CK 4.174 straipsnis nustato, kad hipoteka užtikrinamas pagrindinio reikalavimo įvykdymas, iš šio reikalavimo atsirandančių palūkanų, netesybų bei teismo išlaidų, susijusių su hipotekos vykdymu, išieškojimas. **Taigi įstatymų leidėjas nustatė, kad ne tik pagrindinio reikalavimo įvykdymas, bet ir palūkanų išieškojimas visiškai užtikrinamas hipoteka, jeigu įkaito davėjas ir kreditorius nesusitaria kitaip.**

LR CK 4.174 straipsnis nenustato, kokios rūšies ir paskirties palūkanos užtikrinamos hipoteka, todėl reikėtų išsiaiškinti, **ar visos palūkanos – tiek šalių sutartos, tiek įstatymo nustatytos – yra užtikrinamos hipoteka.** Įkeitimo teisės paskirtis užtikrinti prievolių įvykdymą. Skolos grąžinimo užtikrinimas reiškia, jog skolininkui paskolos negrąžinus, už jį prievolę grąžinti skolą prisiima įkaito davėjas, arba pats skolininkas, būdamas įkaito davėju, numato, kad prievolės įvykdymas vyks nukreipiant išieškojimą į įkeistą turtą. Tokie išieškojimai susiję su turto pardavimo laiko sąnaudomis, kurios turi būti kompensuojamos. Kilnojamojo turto įkeitimo atveju įstatymų leidėjas nustatė, kad, jeigu ko kita nenurodyta sutartyje arba įstatyme, įkeitimu užtikrinamas toks reikalavimas, koks yra jo patenkinimo momentu, įskaitant palūkanas, netesybas, nuostolius, padarytus dėl prievolės įvykdymo termino praleidimo, taip pat būtinas išieškojimo išlaidas (LR CK 4.200 straipsnio 3 dalis). Atsakydama į keliamą klausimą, LAT kolegija 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-751/2003 konstatuoja, kad **kreditoriaus teisės į palūkanų išieškojimą užtikrinimas hipoteka reiškia tiek sutartinių, tiek ir įstatyminių palūkanų išieškojimo užtikrinimą, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip.** Minėtoje nutartyje LAT taip pat pasisakė ir dėl teisės normų galiojimo laike nurodydamas, kad „*Nors hipotekos lakštas (įkeitimo sutartis) buvo sudarytas ir įregistruotas iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo, bet sutarties sąlygų pažeidimas, piniginės prievolės nevykdymas, buvo konstatuotas jau galiojant šiam kodeksui. Kreditoriui paprašius nukreipti išieškojimą į įkeistą turtą, atitinkamos teisinės priemonės skolininkei bei įkaito davėjui buvo taikytos, vadovaujantis būtent 2000 m. Civilinio kodekso nuostatomis. Hipotekos teisėjos*

---

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003.

*nutartyje suformuota nuostata, kad 2000 m. Civilinio kodekso normos netaikomos piniginiems prievolėms ir užtikrinimui, jeigu lakštas buvo įregistruotas iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo, yra neteisinga ir neatitinka 2000 m. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalies ir 41 straipsnio 3 dalies reikalavimų*³⁵.

Vienas iš palūkanas reglamentuojančių teisės normų požymių, tai jų dispozityvumas, tačiau esama ir išimčių, dėl ko būtina aptarti sutartis, kurias reglamentuojančios teisės normos imperatyviai numato palūkanų mokėjimą. Atskirai aptarsime iš vežimo sutarties kylančias pareigas mokėti palūkanas. LAT 2001 m. rugpjūčio mėn. 8 d. Teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos (CMR) normas, apžvalgoje Nr. A2-14 pasisakė, kad *„Pagal CMR konvencijos 27 str. įgaliojimus pagal sutartį turintis asmuo gali pareikalauti sumokėti palūkanas nuo sumos, skirtos kompensacijai. 5 procentų metinės palūkanos pradedamos skaičiuoti nuo tos dienos, kai vežėjui raštu pateikiamas reikalavimas, o jeigu tokio nebuvo, – nuo ieškinio pateikimo dienos iki visiško teismo sprendimo įvykdymo. Pagal CMR konvencijos 41 str. šalių susitarimas dėl kitokios palūkanų normos turi būti pripažintas negaliojančiu, taip pat negaliojančiomis turi būti pripažintos ir sutartyje numatytos baudos ir delspinigiai. Tuo atveju, jei šalys susitarė dėl didesnės palūkanų normos arba ieškovas reikalauja taikyti didesnę palūkanų normą, teismas turi taikyti 5 procentų metinių palūkanų normą. Jei šalys sutartyje nurodė mažesnę palūkanų normą, bet teismo nagrinėjimo metu ieškovas reikalauja taikyti 5 procentų normą, teismas turi taikyti palūkanų normą, nurodytą CMR konvencijoje.“*

Jau buvo minėta, kad įstatymo leidėjas palikdamas šalims teisę susitarti dėl piniginės prievolės sąlygų (jei teisės aktais nėra nustatyta tai draudžiančių imperatyvų) lygiagrečiai įtvirtina pareigą mokėti palūkanas pagal piniginę prievolę ir net nustato mokėtinų palūkanų dydį, tačiau išsami temos analizė nulemia būtinybę aptarti teisės normą, kuria koreguojama piniginei prievolė be atskiros šalies sutarčių valios. Pavyzdžiui, banko indėlio sutartį reglamentuojančios teisės normos nustato sąvitą pagal indėlį už naudojimąsi pinigais skaičiuojamoms palūkanoms taikomą teisinį režimą, kurio įgyvendinimui nereikalingas atskiras šalių susitarimas. Kadangi pati palūkanų skaičiavimo tvarka esant banko indėlio sutarčiai atitinka įstatyme numatytą palūkanų skaičiavimo tvarką, įstatyme suteikiant teisę šalims susitarti dėl šios tvarkos, papildomai jos nebeaptarinėsime. Aktualus šiuo atveju būtų įstatymiškai įtvirtintas palūkanų, kaip skolos dalies statusas, esant banko indėlio sutarčiai. LR CK 6.897 straipsnio 2 dalis numato, kad *neišmokėtų palūkanų suma indėlis padidinamas, o palūkanos skaičiuojamos nuo padidėjusios sumos*. Toks teisinis reglamentavimas nulemia, jog tolimesnės palūkanos už

---

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003.

naudojimas pinigais skaičiuojamos ne nuo padėto indėlio dalies, o nuo indėlio ir paskaičiuotų bei skolos dalimi virtusių palūkanų sumos, dėl ko įtvirtintas palūkanų skaičiavimas nelaikytinas LR CK 6.37 straipsnio 4 dalyje numatyto principo pažeidimu.

Dėl palūkanų kaip minimalių nuostolių kompensavimo mechanizmo universalumo, jos sutinkamos ne tik civiliniuose teisiniuose santykiuose, bet ir iš darbo sutarčių kylančiuose teisiniuose santykiuose. Kilus ginčui, kuriame taikytinos kelias teisės sritis reglamentuojančios teisės normos, problemiška nustatyti kuria teisės norma vadovautis, koks yra palūkanų santykis su kitomis pinigine prievole reglamentuojančiomis teisės normomis ir kokią vietą pinigine prievole užima šalių susitarimai. LAT 2008 m. gruodžio 28 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3- 625/2008 vertindamas palūkanų ir iš darbo sutarčių kylančių piniginių prievolių santykį pasisakė, jog *„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad darbo užmokesčio mokėjimas yra pinigine prievole; kai darbuotojo ir darbdavio darbo santykiai nutrūksta, jiems turi būti taikomos CK normos, ginančios kreditoriaus turtinius interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje B. M. v. AB „Kuro aparatūra“, bylos Nr. 3K-3-856/2003). Tai reiškia, kad, nutrūkus darbo santykiams ir esant nesumokėtoms išmokoms, susijusioms su darbo teisiniais santykiais, taikytinas ne Lietuvos Respublikos delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas, bet CK 6.210, 6.261 straipsnių normos, reglamentuojančios palūkanas už pinigines prievoles įvykdymo termino praleidimą, bei CK 6.37 straipsnio 2 dalies norma, įtvirtinanti procesines palūkanas už priteistą sumą*

1.4. LR mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius vėlavimo prevencijos įstatyme ir LR CK 6.210 str. įtvirtintos palūkanos. Šių normų santykis, taikymo ypatumai.

Siekiant atskleisti nagrinėjamą temą, būtina detaliau aptarti palūkanas, kurias reglamentuoja specialus įstatymas. Palūkanų reglamentavimas specialiame įstatyme yra svarbus, nes detalizuoja LR CK reglamentuotus klausimus, tokiu būdu užtikrina civilinių santykių stabilumą bei padeda įgyvendinti teisėtų lūkeščių, teisingumo principus, taip pat padeda sumažinti galimybes skolininkams piktnaudžiauti sutartiniais santykiais, kylančiais iš piniginių prievolių.

Sutarties šalims nesusitarus nei dėl delspinigių, nei dėl palūkanų mokėjimo kai skolininkas praleidžia pinigines prievoles įvykdymo terminą, kreditorius iš skolininko gali reikalauti sumokėti įstatyme nustatytas palūkanas už pinigines prievoles įvykdymo termino

pažeidimą. Paprastai tokiu atveju taikomas LR CK 6.210 straipsnis, kuris numato, kad *terminą įvykdyti piniginę prievolę praleidęs skolininkas privalo mokėti penkių procentų dydžio metines palūkanas už sumą, kurią sumokėti praleistas terminas, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato kitokio palūkanų dydžio. Kai abi sutarties šalys yra verslininkai ar privatūs juridiniai asmenys, tai už termino praleidimą mokamos šešių procentų dydžio metinės palūkanos, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato kitokio palūkanų dydžio.*

Po Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą, įgyvendinant 2000 m. birželio 29 d. priimtą Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/35/EB „Dėl kovos su pavėluotu mokėjimu komerciniuose sandoriuose“ įsigaliojo Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius prevencijos įstatymas³⁶ (toliau tekste – Įstatymas), kuriame nustatoma palūkanų norma, taikoma už mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius pažeidimus. Šis įstatymas taikomas tik nuo 2004 m. gegužės 1 dienos sudarytiems komerciniams sandoriams. Paminėtina, kad dar 1995 m. gegužės 12 d. Komisija priėmė rekomendaciją Nr. 95/198/EB dėl mokėjimo terminų komerciniuose sandoriuose. Šios rekomendacijos 3 straipsnyje EB valstybės narės yra raginamos: a) užtikrinti kreditoriaus teisę į palūkanas iš karto po to, kai praleidžiamas sutartyje ar įstatyme numatytas piniginės prievolės įvykdymo terminas; b) nustatyti tokį palūkanų už pavėluotą mokėjimą dydį, kuris būtų pakankamai atgrasantis ir sudrausminantis skolininką; c) be teisės į palūkanas, pripažinti kreditoriaus teisę ir į kitų dėl pavėluoto atsiskaitymo patirtų nuostolių atlyginimą. Visgi, kaip nurodoma direktyvos 2000/35/EB preambulės 11 punkte, priėmus šią rekomendaciją daugelyje Europos Bendrijos (toliau tekste – EB) valstybių padėtis, susijusi su pavėluotais mokėjimais, nepagerėjo. Statistikos duomenys rodo, kad 1994–1997 m. EB ne mažiau kaip 35 proc. pavėluotų mokėjimų priežastis yra tyčiniai skolininko veiksmai, 23 proc. atvejų vėlavimą lėmė skolininko finansiniai sunkumai, 17 proc. – administraciniai trūkumai (*European Payment Habits Survey April 1997, Intrum Justitia*). Kai kuriose EB valstybėse, pavyzdžiui, 1994–1997 m. Ispanijoje, tyčiniai vėlavimai atsiskaityti sudarė net 62 procentus. Išvardinti veiksniai nulėmė siekį spręsti problemas, susijusias su uždelstu atsiskaitymu įstatyminiu lygiu, nepaliekant vien tik šalių valiai susitarti dėl taikytinos palūkanų normos tiek už naudojimąsi piniginėmis lėšomis, tiek ir už prievolės pažeidimą. Laikantis EB steigimo sutarties³⁷ 5 straipsnyje įtvirtintų subsidarumo ir proporcingumo principų, EB buvo nuspręsta priimti visas EB valstybes įpareigojantį EB teisės aktą, skirtą kovai su pavėluotais mokėjimais.

³⁶ Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5571.

³⁷ Europos Bendrijos steigimo sutartis//Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

Įgyvendinant aukščiau nurodytas nuostatas ir buvo priimtas minėtas Įstatymas, kuriuo siekiama reglamentuoti palūkanas už atliekamus pagal komercinius sandorius pavėluotus mokėjimus už perduotas prekes, suteiktas paslaugas ir atliktus darbus, taip pat nustatyti kreditoriaus teises, kai apmokama pavėluotai³⁸. Šiuo Įstatymu reglamentuojami su kompensacinę funkciją atliekančių palūkanų skaičiavimu bei mokėjimu susiję klausimai.

LR CK 6.210 straipsnyje yra aiškiai numatytas palūkanų dydis, todėl kyla problemų nustatant Įstatymo ir LR CK normų reglamentuojančių palūkanas santykį ir šių normų taikymo tvarką santykiams kylantiems iš piniginių prievolių. Spręsdamas šią problemą LAT priėmė konsultaciją, kur detalai pasisakė, dėl šių teisės normų santykio bei jų taikymo.

LAT 2005 m. birželio 29 d. konsultacijoje Nr. A3-130 yra išaiškinęs, kad *įgyvendinant 2000 m. birželio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2000/35 EB, nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs 2003 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas (toliau – Įstatymas), tai – specialusis įstatymas, turintis pirmenybę prieš LR CK 6.210 straipsnį nustatant palūkanas už atliekamus pagal komercinius sandorius pavėluotus mokėjimus (LR CK 1.3 straipsnio 3 dalis). Nurodyta Įstatymo norma yra dispozityvi, ir šalys gali susitarti kitaip apskaičiuoti palūkanų dydį (pavyzdžiui, taikyti LR CK 6.210 straipsnyje nustatytas įstatymines palūkanas). Jei šalys nėra susitarusios dėl kitokios palūkanų normos už pavėluotus mokėjimus, teismas, nustatęs, kad sandoris atitinka Įstatyme nurodytus komercinių sandorių požymius, jei kreditorius to reikalauja, turėtų taikyti Įstatyme nustatytas palūkanas³⁹.*

Taigi šis Įstatymas yra *lex specialis* LR CK 6.210 straipsnyje įtvirtintos normos atžvilgiu. Šių normų konkurencijos klausimas yra sprendžiamas vadovaujantis principu *lex specialis derogat legi generali*⁴⁰.

Nepaisant aplinkybės, kad Įstatymas reglamentuoja palūkanų dydį bei jų skaičiavimo tvarką, šalims yra lygiagrečiai paliekama teisė apsispręsti, kuria iš nurodytų teisės normų, ar Įstatymu ar LR CK, vadovautis, skaičiuojant palūkanas. Piniginės prievolės šalims taip pat paliekama galimybė nustatyti skaičiuojamų palūkanų dydį sutartyje. Nepaisant Įstatyme įtvirtintos galimybės reikalauti didesnių nei LR CK numatytų palūkanų, Įstatymas taipogi suteikia galimybę reikalauti ir nuostolių atlyginimo, numatydamas, *dėl kad pavėluoto mokėjimo atsiradę nuostoliai atlyginami Civilinio kodekso nustatyta tvarka* (Įstatymo 5 str.).

---

³⁸ Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5571. 1 str. 1d.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“, Nr. A3-130.

⁴⁰ Išvertus iš lotynų kalbos – „Specialioji norma turi viršenybę prieš bendrąją“

Svarbu pažymėti, kad remiantis šio Įstatymo nuostatomis nustatomas palūkanų, mokamų už piniginės prievolės pažeidimą dydis, tačiau šis Įstatymas netaikomas nustatant palūkanų už naudojamą pinigus dydį. Tokia išvada darytina remiantis Įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi, numatančia, jog Įstatymo tikslas – reglamentuoti palūkanas už atliekamus pagal komercinius sandorius **pavėluotus mokėjimus** už perduotas prekes, suteiktas paslaugas ir atliktus darbus, taip pat nustatyti kreditoriaus teises, kai apmokama pavėluotai⁴¹. Todėl gali būti keliamas klausimas, ar teisinga nustatyti skirtingą teisinį reglamentavimą palūkanoms skaičiuojamoms už naudojamą pinigus ir palūkanoms atliekančioms kompensuojamąją funkciją, taikant skirtingus palūkanų dydžius.

Toks reglamentavimas yra teisingas, atsižvelgiant į skirtingą mokėjimo ir kompensacines funkcijas atliekančių palūkanų paskirtį. Kaip jau minėta, šis Įstatymas buvo priimtas įgyvendinant Europos sąjungos direktyvą, bei joje suformuotus tikslus kurti teisės aktus skatinančius asmenis kuo operatyviau vykdyti savo pinigines prievoles.

Tikslai, kurių siekiant buvo priimtas šis norminis aktas atspindi Lietuvos Respublikos mokėjimų, vykdomų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymo projekto aiškinamajame rašte⁴². Šiame dokumente nurodoma, kad *Europos Parlamentas ir Europos Taryba pažymėjo, kad pavėluotas mokėjimas yra sutarties pažeidimas. Daryti tokį pažeidimą skolininkus skatina mažos palūkanos ir lėta žalos atitaisymo tvarka. Todėl būtina imtis priemonių, įgalinančių pakeisti šią tendenciją bei užtikrinančių, kad pavėluotų mokėjimų pasekmės būtų tokios, kurios neskatintų pažeidinėti sutartį, ir nepažeidžiant nacionalinių įstatymų nuostatų, nustatyti pagrįsto dydžio kompensaciją už nuostolius, susidariusius dėl skolininko pavėluoto mokėjimo. Taip pat šia direktyva siekiama uždrausti piktnaudžiauti sutarčių laisve kreditoriaus nenaudai ir numatyti sutartyse sąlygas, kurios būtų nesąžiningos kreditoriaus atžvilgiu. Tačiau minėta direktyva nereguliuoja nacionalinių įstatymų nuostatų, susijusių su sutarčių sudarymo būdu, arba reglamentuojančių skolininko atžvilgiu neteisingų sutarties sąlygų galiojimą. Atsižvelgiant į tai, kad naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas iš esmės atitinkantis Europos Sąjungos teisės reikalavimus, reglamentuoja daugelį direktyvoje aptariamų klausimų (sutarčių sudarymą, nuostolių atlyginimą, kreditoriaus teisės į nuosavybę įgyvendinimą ir kt.) svarstyti teikiamame įstatymo projekte siūloma reglamentuoti tik palūkanų už pavėluotus mokėjimus dydį, skaičiavimo terminus, jeigu tai nenustatyta sutartyse. Taip pat į projektą perkeltos direktyvos nuostatos, reglamentuojančios nesąžiningas sutarčių sąlygas*

---

⁴¹ Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5571

⁴² Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos P. Čėsnos pateiktas Lietuvos Respublikos mokėjimų, vykdomų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas//2007-07-02, Nr. IXP-1758

*kreditoriaus atžvilgiu, bei nustatoma, kad ginčus, susijusius su šio įstatymo reikalavimų laikymosi pažeidimais, nagrinėja teismas ar kita ginčus nagrinėjanti kompetentinga institucija*⁴³.

Šiuo Įstatymu įgyvendinama palūkanų skatinamoji funkcija. Svarbu, kad Įstatyme nustatytas palūkanų dydis – tai preziumuojami kreditoriaus nuostoliai, kuriuos jis patyrė dėl nesavalaikio piniginės prievolės įvykdymo, kurių atskirai nebereikia įrodinėti. Todėl, manytume, kad tai daro kreditoriaus teisių gynybą efektyvesnę ir operatyvesnę, nes yra išvengiama sudėtingo nuostolių įrodinėjimo proceso. Taip pat pažymėtina, kad kreditoriui išlieka galimybė įrodinėti ir reikalauti nuostolių, kurių nepadengia palūkanos, atlyginimo. Taigi, šio Įstatymo nustatytos palūkanų normos taikymas yra savita sankcija skolininkui, vengiančiam vykdyti savo skolinius įsipareigojimus pagal piniginę prievolę, dėl ko ši palūkanų norma pagrįstai netaikytina palūkanoms mokamoms už naudojimąsi pinigais, nebent toks pat palūkanų normos skaičiavimas yra nustatomas sutartyje rašytiniu šalių susitarimu.

Nors šis Įstatymas vertintinas palankiai, tačiau dėmesys atkreiptinas į tai, kad jo nuostatos taikomos tik konkrečiam subjektų ratui ir konkrečiai šiame teisės akte apibrėžtiems sandoriams. Įstatyme numatytos palūkanos taikomos **tik komerciniams sandoriams**. Komerciniais sandoriais pripažįstami sandoriai tarp ūkio subjektų arba tarp ūkio subjektų ir valstybės institucijų, pagal kuriuos už atlyginimą perduodamos prekės, teikiamos paslaugos ar atliekami darbai (Įstatymo 2 str. 1 d.). **Ūkio subjektai** – asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine ar profesine veikla (Įstatymo 2 str. 6 d.). **Valstybės institucija** – valstybės ar savivaldybės valdymo institucija, viešasis ir privatusis juridinis asmuo, kuriems taikomas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (Įstatymo 2 str. 7 d.).

Detalesnį reglamentavimą numatantį kokiems santykiams taikytinas šis Įstatymas įveda Įstatymo 1 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatomos Įstatymo taikymo išimtys. Minėta norma numato, kad Įstatymas nereglamentuoja:

- 1) *sandorių su vartotojais, perkančiais prekes, paslaugas ar darbus nesusijusiems su verslu ar profesija savo asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams tenkinti;*
- 2) *palūkanų, susijusių su mokėjimais pagal Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymą ir Čekių įstatymą (vekselyje, mokėtiname jį pateikus arba per tam tikrą laiką po pateikimo, davėjas gali nustatyti sąlygą, kad už vekselio sumą skaičiuojamos palūkanos. Palūkanos skaičiuojamos nuo vekselio išrašymo dienos, jeigu nenurodyta kita data);*
- 3) *palūkanų, susijusių su mokėjimais nuostoliams atlyginti, taip pat su draudimo įmonių*

---

⁴³ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos P. Čėsnos pateiktas Lietuvos Respublikos mokėjimų, vykdomų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas//2007-07-02, Nr. IXP-1758

mokamomis draudimo išmokomis;

4) mokėjimų, kai skolininkui iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla;

5) reikalavimų dėl mažesnių kaip 20 Lt palūkanų;

6) žemės ūkio produkcijos pirkimo–pardavimo sandorių, kurių vykdymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos atsiskaitymo už žemės ūkio produkciją įstatymas.

Įstatyme įtvirtintas ne konkretus palūkanų procentinis dydis taikytinas uždelsus atsiskaitymą pagal komercinius sandorius, kaip tai yra nustatyta LR CK 6.210 straipsnyje, o palūkanų dydžio apskaičiavimo tvarka.

Įstatymas numato, kad **palūkanų norma** – tai vieno mėnesio VILIBOR (vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, kuriomis bankai pageidauja (pasiruošę) paskolinti lėšų litais kitiems bankams) palūkanų norma, padidinta 7 procentiniais punktais (Įstatymo 2 str. 3 d.).

2005 m. balandžio 28 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 68 „Dėl Lietuvos Banko Valdybos 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimo Nr. 211 „Dėl vidutinių tarpbankinių palūkanų normų (VILIBID IR VILIBOR) apskaičiavimo ir skelbimo tvarkos“ pakeitimo buvo patvirtinta tarpbankinių palūkanų normų (VILIBID IR VILIBOR) apskaičiavimo ir skelbimo tvarka⁴⁴ (toliau tekste – Tvarka). Tvarkos 1.1. punktas numato, kad VILIBOR (Vilnius Interbank Offered Rate) – vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, už kurias bankai pageidauja (pasiruošę) paskolinti lėšų litais kitiems bankams. Skaičiuojamos ir skelbiamos 1 nakties, 1 savaitės, 2 savaitių, 1 mėnesio, 3 mėnesių, 6 mėnesių ir 1 metų VILIBOR (Tvarkos 3 punktas). **Taikant analizuojamą Įstatymą aktuali 1 mėnesio VILIBOR palūkanų norma, kadangi šis dydis naudojamas apskaičiuojant taikytiną palūkanų dydį** (Įstatymo 2 straipsnio 3 dalis).

VILIBOR apskaičiavimui naudojamos Tvarkos 3 punkte nustatytų terminų ne mažiau kaip 5 bankų skelbiamos palūkanų normos. Bankai, pagal kurių taikomas palūkanų normas apskaičiuojamas VILIBOR šiuo metu, yra:

1. Danske Bank A/S Lietuvos filialas
2. AB DnB NORD bankas
3. Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius
4. AB SEB bankas
5. „Swedbank“, AB
6. AB Šiaulių bankas
7. UniCredit Bank“ Lietuvos skyrius
8. AB Ūkio bankas⁴⁵.

⁴⁴ Valstybės Žinios, 1998, Nr. 112-3121

⁴⁵ <http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7222&lang=lt&orient=horz> ; prisijungimo laikas 2009-12-13.

Palūkanų normos fiksuojamos 11 val. ryto Lietuvos laiku (Tvarkos 4-9 punktai). Tvarkos 12 punktas numato, jog VILIBOR skelbiamos ne vėliau kaip iki 12 valandos dienos REUTERS informacinės sistemos puslapyje, o esant pageidavimui ši informacija perduodama ir kitoms informacinėms sistemoms, be to ši informacija taip pat skelbiama ir Lietuvos banko oficialiame tinklapyje⁴⁶. Ši informacija skelbiama ir tarptautiniuose šaltiniuose, taip užsienio kreditoriams sudarant galimybę įvertinti situaciją Lietuvoje bei pasverti savo, kaip kreditoriaus, interesų apsaugos galimybes bei mąstą⁴⁷. Palūkanų norma, atsižvelgiant į aukščiau išvardintus dydžius apskaičiuojama taikant Įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje nurodytą palūkanų normą (1 mėnesio VILIBOR + 7 procentiniai punktai), galiojusią tą metų pusmetį, kurį skolininkui atsirado pareiga mokėti palūkanas. Pirmąjį metų pusmetį galioja paskutinė palūkanų norma, paskelbta prieš pirmojo metų pusmečio pirmąją kalendorinę dieną, antrąjį metų pusmetį galioja paskutinė palūkanų norma, paskelbta prieš antrojo metų pusmečio pirmąją kalendorinę dieną (Įstatymo 3 str. 4d.).

Tačiau, net ir nustatydamas detalią palūkanų dydžio apskaičiavimo tvarką, Įstatymas numato šalims galimybę sutartyje numatyti kitą palūkanų normą, taikomą pažeidus komercinį sandorį (Įstatymo 3 str. 4d.).

Viena is priežasčių kodėl buvo pasirinkta tokia palūkanų skaičiavimo tvarka, tai 2000/35/EB “Dėl kovos su pavėluotu mokėjimu komerciniuose sandoriuose” direktyvos įgyvendinimas. Valstybės narės ši teisės aktą į nacionalinę teisę turėjo perkelti iki 2002 m. rugpjūčio 8 d.⁴⁸ Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare šie įsipareigojimai taip pat buvo įgyvendinti.

Autoriaus nuomone, įstatymo leidėjo siekis užtikrinti kuo efektyvesnį atsiskaitymą pagal komercinius sandorius yra sveikintinas, tačiau tokio riboto subjektų rato, kuriems taikytinas šis Įstatymas, nustatymas, pažeidžia kitų piniginių prievolių, kurios nepatenka į Įstatymo taikymo ribas, dalyvių interesus bei nepagrįstai apsunkina jų padėtį išieškant dėl nesavalaikio atsiskaitymo pagal pinigines prievoles patirtus nuostolius.

Šiame darbe jau buvo minėta bei akcentuota, jog palūkanos - tai preziumuojami minimalūs kreditoriaus nuostoliai, kurių jam nebereikia įrodinėti.

Kaip matyti iš palūkanas reglamentuojančių teisės aktų analizės, už komercinių sandorių pažeidimą yra nustatytos ženkliai didesnės palūkanos (1 mėnesio VILIBOR plus 7

⁴⁶ <http://www.lb.lt/home/default.asp> ; prisijungimo laikas 2009-12-13.

⁴⁷ <http://www.lb.lt/lt/klausimai.htm#vilibor> ; prisijungimo laikas 2009-12-13.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos P. Čėsnos pateiktas Lietuvos Respublikos mokėjimų, vykdomų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas//2007-07-02, Nr. IXP-1758

procentiniai punktai) nei už kitų piniginių prievolių pažeidimą nustatytos įstatyminės palūkanų normos (5 procentų metinių palūkanų dydis jei sutarties šalys fiziniai asmenys, 6 procentų metinių palūkanų dydis, jei sutarties šalys yra verslininkai ar privatūs juridiniai asmenys). Kaip pavyzdį būtų galima nurodyti, kad 1 mėnesio VILIBOR 2007 m. birželio 29 d. buvo 4,72 proc., 2007 gruodžio 29 d. – 5,82 proc., 2008 m. birželio 30 d. – 4,84 proc., 2008 m. gruodžio 31 d. – 8,21 proc., 2009 m. birželio 30 d. – 5,70⁴⁹ atitinkamai už komercinių sandorių pažeidimą mokėtinų palūkanų dydis būtų 11,72 proc., 12,82 proc., 11,84 proc., 15,21 proc., ir 12,70 proc. Šie dydžiai du, o kai kuriais atvejais ir tris kartus viršija LR CK 6.210 straipsnyje nustatytus palūkanų dydžius.

Taigi, asmenims, nepatenkantiems į subjektų, kuriems taikomas Įstatymas ratą yra sudaromos sudėtingesnės sąlygos ginti savo kaip kreditorių pažeistus interesus. Atrodytų LR CK 6.261 straipsnis numato, kad kreditorius, įrodęs kitus nuostolius, turi teisę ir į jų atlyginimą, tačiau dėmesys atkreiptinas į tai, kad komercinių sandorių subjektai gali pasiremti Įstatyme įtvirtinta palūkanų norma, kuri garantuoja jiems galimybę pasinaudoti minimalių nuostolių dydžio nustatymo prezumpcija, nustatoma, remiantis taikytina palūkanų norma. Ši palūkanų norma gerokai viršija LR CK 6.210 straipsnyje nustatytas palūkanų normas. Iš to seka, kad už komercinių sandorių pažeidimą kreditoriams atlyginami ženkliai didesni nuostoliai, nei LR CK 6.210 straipsnyje numatytieji, kurių jiems nereikia įrodinėti. Nustatant fiksuotas ir ženkliai žemesnes palūkanas už piniginių prievolių, nepatenkančių į Įstatymo taikymo ribas, pažeidimą, asmenys yra priversti įrodinėti patirtus nuostolius, kurie viršija 5 ar 6 procentų metinių palūkanų sumą, skaičiuojamą nuo piniginės prievolės sumos, o tai daro sudėtingesnį kreditoriaus interesų gynimą.

Manome, kad ši problema kilo dėl netinkamo Europos Sąjungos teisės akto įgyvendinimo. Tai yra, Lietuvos teisinėje sistemoje įgyvendinant 2000 m. birželio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2000/35 EB, *reikėjo ne tik priimti įstatymą, bet atitinkamai, pagal šios direktyvos įtvirtinamus principus bei įstatymo nuostatas pakeisti LR CK 6.210 straipsnį, numatant ne fiksuotą, bet kintančią palūkanų normą, kuri atspindėtų rinkoje egzistuojančius dėsningumus bei atspindėtų realius atsiskaitymo už naudojimąsi pinigais kaštus.*

Susipažinus su užsienio valstybių teisės aktais, reglamentuojančiais palūkanų skaičiavimą bei mokėjimą, norėtume atkreipti dėmesį į Vokietijos civilinio kodekso nuostatas, reglamentuojančias palūkanų skaičiavimo tvarką, kurios, autoriaus nuomone, padeda efektyviau užtikrinti kreditoriaus interesų apsaugą bei riboja galimybę skolininkui piktnaudžiauti galimais per mažomis ir rinkos realijų neatitinkančiomis įstatyme įtvirtintomis palūkanomis. Vokietijos

---

⁴⁹ <http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7222&lang=lt&orient=horz> ; prisijungimo laikas 2009-12-18

civilinio kodekso 247 straipsnyje įtvirtinta 3,62 procentinio punkto dydžio **bazinė palūkanų norma**. Ši norma kinta kiekvienų kalendorinių metų sausio mėnesio 1 dieną ir liepos mėnesio 1 dieną pridedant Europos Centrinio Banko nustatomos bazinės palūkanų normos pokytį (teigiamą ar neigiamą) per atitinkamą kalendorinių metų pusmetį.⁵⁰ Taigi kiekvienų kalendorinių metų sausio ir liepos mėnesių 1 dieną, atsižvelgiant į ekonominius veiksnius, yra nustatomas bazinės palūkanų normos dydis. Be to, Vokietijos civilinio kodekso 288 straipsnis numato, kad esant pinigines prievolės pažeidimui skolininkas privalo mokėti metines palūkanas, kurios apskaičiuojamos bazinės palūkanų normos dydį padidinus 5 procentiniais punktais jei pinigines prievolės šalys yra fiziniai asmenys, o jei pinigines prievolės šalys yra juridiniai asmenys, palūkanos yra apskaičiuojamos bazinę palūkanų normą padidinus 8 procentiniais punktais. Skolininkas taip pat privalo mokėti pagal virš nurodytą tvarką skaičiuojamas procesines palūkanas nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo⁵¹.

Manome, kad aukščiau nurodytos palūkanų apskaičiavimo tvarkos įtvirtinimas įstatyminėje bazėje efektyviau užtikrina kreditoriaus interesų apsaugą esant pinigines prievolės vykdymo pažeidimams nei fiksuoto palūkanų dydžio įstatymuose nustatymas.

1.5. Palūkanų ir netesybų santykis

Palūkanų ir netesybų santykio analizė yra reikšminga nagrinėjant ginčus dėl piniginių prievolių pažeidimo. Civilinėje teisėje galiojantis dispozityvumo principas suteikia teisę šalims laisvai apsispręsti kokią kreditorinių interesų apsaugą pasirinkti ir kaip ją įforminti. Teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad pinigines prievolės šalys dažnai sutartyse numato tiek palūkanų, tiek ir delspinigių skaičiavimo galimybę. Dėl šios priežasties yra svarbu nustatyti kokia yra palūkanų, įtvirtintų LR CK 6.37 ir 6.261 straipsniuose prigimtis. Būtinybę identifikuoti ar tai yra netesybų rūšis ar skolos dalis lemia siekis įtvirtinti efektyvius kreditoriaus interesų gynimo būdus. Nors teisės normos deklaruoja galimybę reikalauti tiek delspinigių tiek ir palūkanų apmokėjimo pagal pinigines prievoles, tačiau vertinant šias normas sistemiškai, bei analizuojant LAT formuojamą praktiką matyti, kad kreditorius, nepaisant abipusio susitarimo, neturi galimybės neribotai realizuoti savo teisę į delspinigių ir palūkanų priteisimą. Netesybų santykio su palūkanomis problemiškas pasireiškia tuo, kad teisės doktrina ir teismai imasi veiksmų, kuriais modifikuojami šalių sutartiniai santykiai. Todėl siekiama išsiaiškinti ar toks

---

⁵⁰ http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P291; prisijungimo laikas: 2009-12-13.

⁵¹ Ten pat.

kišimasis į sutartinius santykius yra pagrįstas ir kokios tokio teismo reguliavimo pasekoje gali būti formuojamos išvados dėl netesybų ir palūkanų santykio.

Santykio su netesybomis nustatymas ypatingai aktualus kalbant apie kompensacinę palūkanų funkciją. Taigi netesybų ir palūkanų santykis bus atskleidžiamas analizuojant po pinigines prievolės pažeidimo atsirandančią pareigą pagal sutartį mokėti ir netesybas ir delspinigius.

Nors teisės doktrinoje aptinkama nuomonių, kad palūkanos, tai netesybos už prievolės pažeidimą⁵², tačiau Lietuvos teisės doktrina nurodo, kad šį klausimą reikėtų spręsti atsižvelgiant į tai, kad, remiantis LR CK 6.261 straipsniu, palūkanos yra minimalūs kreditoriaus patiriami nuostoliai. Pinigai, kaip ypatingas civilinių teisių objektas, naudojami nepraranda savo savybių, atvirksčiai, pinigams būdingas augimas. Todėl piniginių prievolių negalima neįvykdyti, o tai, kad skolininkas neturi lėšų, jokiais atvejais, net ir esant aplinkybėms, kurios gali būti laikomos nenugalima jėga, nebus atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas už neįvykdytą piniginę prievolę. Todėl palūkanos ir turėtų būti laikomos ypatinga civilinės atsakomybės rūšimi, kuria įtvirtinama minimalių kreditoriaus nuostolių prezumcija, bet ne netesybomis⁵³.

Kadangi sutarties šalims įstatymas leidžia susitarti tiek dėl palūkanų, tiek ir netesybų pagal piniginę prievolę mokėjimą, kyla klausimas, kaip turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl palūkanų ir delspinigių priteisimo?

Lietuvos doktrina šiuo klausimu nepateikia vieningos pozicijos. Nors doktrinoje laikomasi bendros pozicijos, kad netesybų ir palūkanų santykio problemą reikėtų spręsti taip, kaip sprendžiamas nuostolių ir netesybų santykio klausimas⁵⁴, tačiau vienu atveju nurodoma, kad ir palūkanų, ir netesybų išieškojimas kartu reikštų dvigubos atsakomybės taikymą skolininkui⁵⁵, tačiau kitu atveju pateikiamas detalesnis išaiškinimas, jog be palūkanų, už pinigines prievolės pažeidimą (kompensacinių palūkanų) nustatytos ir netesybos gali būti išieškomos tada, jeigu išieškotos palūkanos nepadengia visų kreditoriaus patirtų nuostolių. Jeigu pagal CK 6.210 str. išieškojus palūkanas nuostoliai yra visiškai padengti, kreditorius nebegali reikalauti priteisti jam netesybas. Kai išieškotos palūkanos kreditoriaus nuostolių visiškai nepadengia, kita dalis nuostolių bus padengiama išieškant netesybas. Taigi doktrinoje daroma išvada, kad palūkanų ir

---

⁵² Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения: Изд. 2-е, испр. - Москва: "Статут", 2000. Ст. 481-484.

⁵³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė... //ten pat. P. 210.

⁵⁴ Mikėlėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 187, LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 67.

⁵⁵ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga... //ten pat. P. 67.

netesybų santykis yra toks pats kaip netesybų ir nuostolių santykis⁵⁶. Norėusi sutikti su tokia doktrinoje išdėstyta pozicija, nes tokiu netesybų ir palūkanų santykiu efektyviau ginami kreditoriaus interesai pažeidus piniginę prievolę ir mažiau nukrypstama nuo šalių įtvirtinto susitarimo, taipogi tokiu būdu pasiekama skatinamosios ir garantavimo funkcijų įgyvendinimas.

Tačiau dėmesys atkreiptinas į tai, kad LAT praktikoje formuojama griežtesnė poziciją dėl kompensacinę funkciją atliekančių palūkanų ir netesybų santykio. LAT 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-830, (bylų kategorija 27.5.4, 31.4, 38.2) konstatavo, kad *palūkanos gali būti dvejopos paskirties – kaip atlyginimas, kurį skolininkas moka už naudojimąsi pinigais, ir kaip kompensacija už kreditoriaus nuostolius*, be to, konstatavo, kad ***kai palūkanos atlieka ne atlyginimo (mokėjimo) funkciją, o nuostolių kompensavimo, ir tampa skolininko atsakomybės forma, iš skolininko negalima papildomai priteisti netesybų***. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad ***nuostoliai, kuriuos jau kompensuoja palūkanos, apima netesybas*** (CK 6.258 str. 2 d.).

Kalbant apie taisyklę, jog netesybos įskaičiuojamos į palūkanas, reiktų atkreipti dėmesį, kad ši taisyklė nėra absoliuti. Išimtis pasireiškia per netesybų ir procesinių palūkanų santykį. Netesybų įskaitymo į palūkanas taisyklė netaikoma kai netesybas prašoma priteisti, jas skaičiuojant nuo piniginės prievolės pažeidimo momento, o palūkanas prašoma priteisti nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Tokiu atveju procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo priteistos sumos, į kurią įtraukiamos ir netesybos.

Netesybų ir procesinių palūkanų konkurencijos klausimas gali kilti tik tokiu atveju, kai remiantis sutarties nuostatomis kreditorius prašytų netesybas priteisti ne tik iki kreipimosi į teismą, bet iki prievolės įvykdymo lygiagrečiai prašydamas procesinių palūkanų priteisimo, tokiu atveju, remiantis aukščiau išdėstytomis taisyklėmis, netesybos (už laikotarpį nuo bylos iškėlimo teisme iki įvykdymo) būtų įskaitomos į procesines palūkanas. Netesybų ir procesinių palūkanų santykį puikiai iliustruoja LAT 2006 m. rugsėjo 12 d. nutartis priimta civilinėje byloje 3K-7-367/2006. Minėtoje nutartyje teismas suformavo taisyklę, kad Jeigu šalių sutartimi nenustatyta mokėti netesybų iki visiško prievolės įvykdymo, o kreditorius dėl praleisto prievolės įvykdymo kreipiasi į teismą prašydamas priteisti pagrindinę skolą ir procesines palūkanas pagal LR CK 6.37 straipsnio 2 dalį, tai nuo kreipimosi į teismą dienos kreditoriaus minimalūs nuostoliai padengiami procesinių palūkanų skaičiavimu ir priteisimu, o nuo kreipimosi į teismą dienos netesybos (delspinigiai) nepriteisiamos⁵⁷.

⁵⁶ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 188.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 12 d. nutartis, priimta c.b. Nr. 3K-7-367/2006.

Siekiant nuodugniai atskleisti analizuojamą temą, taip pat reikėtų paminėti, kad netesybų ir palūkanų santykio poblema gali būti išsprendžiama teisės aktų, kuriais yra reglamentuojami atskiri teisiniai santykiai pagalba. Tokio reglamentavimo pavyzdys aptariamas LAT 2001 m. rugpjūčio mėn. 8 d. Teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos (CMR) normas, apžvalgoje Nr. A2-14, kur nurodoma, jog „*tuo atveju, jei ieškovas papildomai reikalauja priteisti delspinigius už pavėluotą krovinių pristatymą, teismas tokį reikalavimą turi atmesti, nes esant Konvencijos 27 straipsnyje fiksuotai 5 procentų palūkanų normai, pagal Konvencijos 41 str. toks susitarimas yra negaliojantis*“.

1.6. Ieškinio senaties termino taikymo ypatumai reikalavimams dėl palūkanų priteisimo

Palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo ir aiškinimo problematiką būtina aptarti dėl palūkanoms taikomos ieškinio senaties termino skaičiavimo specifikos, todėl šiame darbo skyriuje bus aptariamos ieškinio senaties termino skaičiavimo ypatybės, taip pat bandoma atsakyti į klausimą, ar visais atvejais reikalavimui priteisti palūkanas taikomas ieškinio senaties terminas. LR CK 1.125 straipsnio 5 dalis numato, *kad sutrumpintas penkerių metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl palūkanų ir kitų periodinių išmokų išieškojimo*.

Būtinumą plačiau aptarti ieškinio senaties termino taikymo ypatybes nulemia aplinkybė, kad LR CK 1.125 straipsnio 5 dalies komentaras⁵⁸ nepateikia išsamaus paaiškinimo, kokia tvarka ir nuo kurio momento skaičiuojamas ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl palūkanų priteisimo.

Nors 2002-12-20 LAT senato nutarimu Nr. 39 patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymo normų apibendrinimo apžvalga, tačiau joje taip pat labai lakoniškai pasisakoma dėl reikalavimams priteisti palūkanas taikomos ieškinio senaties. Problemų tinkamam CK 1.125 straipsnio 9 dalies taikymui gali kelti tai, kad minėtoje apžvalgoje nenurodomas tas faktas, jog reikalavimams kylantiems iš palūkanų priteisimo ieškinio senaties terminas taikomas kaip tęstiniam pažeidimui. Galbūt dėl šios priežasties teismų praktikoje pasitaikydavo nemažai atvejų, kuriuose 5 metų ieškinio senaties terminą buvo prašoma taikyti, jį skaičiuojant nuo termino piniginei prievolei įvykdyti

---

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2001. P 260.

pasibaigimo momento. Kaip pavyzdį būtų galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2007, kurioje kalbant apie palūkanų priteisimą konstatuojama, jog „skola ieškovui priteista teismo sprendimu dėl to, jog atsakovas praleido prievolės įvykdymo terminą. Taigi teismo sprendimu konstatuota, kad atsakovas pažeidė ieškovo teisę susigrąžinti pinigus. Įsiteisėjus teismo sprendimui atsakovas nevykdė pareigos sumokėti priteistus pinigus, todėl apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad atsakovas padarė tęstinį pažeidimą. Esant tęstiniam pažeidimui, t. y. kai jis vyksta kiekvieną dieną, ieškinio senaties terminas ieškiniams dėl tęstinio pažeidimo teisinių padarinių, susijusių su kiekviena atskira tęstinio pažeidimo diena, prasideda tą kiekvieną dieną (CK 1.127 straipsnio 5 dalis). Teisė reikalauti palūkanų išlieka iki visiško prievolės įvykdymo, tačiau ne daugiau kaip iki ieškinio senaties termino pabaigos, jei šalys nėra sutarusios kitaip arba išieškotojas bendru sutarimu ar savo pareiškimu bei veiksmais nėra atsisakęs nuo procesinių palūkanų skaičiavimo. Toks sisteminis CK 6.37 straipsnio 2 dalies, 6.261 straipsnio, 6.210 straipsnio 1 dalies normų aiškinimas, taikant ieškinio senatį, atitinka įstatyminio reglamentavimo tikslus bei uždavinius, palūkanų instituto paskirties ir dispozityvumo, prievolės šalių bendradarbiavimo, lygybės bei draudimo piktnaudžiauti savo teisėmis, visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principus, kuriais siekiama apsaugoti prievolės šalių teises ir teisėtus interesus.

Palūkanos bei jų mokėjimo faktas yra svarbūs skaičiuojant pagrindinei piniginei prievolei taikytiną ieškinio senaties terminą. LAT formuojamoje praktikoje yra pasisakęs, kad „skolininko veiksmus galima laikyti patvirtinančiais skolos pripažinimą ir nutraukiančiais ieškinio senaties termino eigą <...>. Tokiais gali būti pripažinti, pavyzdžiui, šie skolininko veiksmai: <...> skolininkas sumoka palūkanas už pagrindinę skolą“⁵⁹.

Taip pat reikėtų išskirti palūkanas, kurioms netaikytinas ieškinio senaties terminas. Kalbant apie ieškinio senaties termino taikymą, pažymėtina, kad šis terminas taikomas tik esant šalies prašymui (toks ribojimas įtvirtintas LR CK 1.126 straipsnio 2 dalyje). Palūkanas, kurioms netaikomas ieškinio senaties terminas išskiria ir LAT nurodydamas, jog „Kredito įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas grindžiamas sąžiningumo ir patikimumo principais. Indėlio kredito įstaigoje teisiniai santykiai specifiški tuo, kad jie orientuoti į ilgalaikį itin dideliu pasitikėjimu pagrįstą lėšų saugojimą. Tai suponuoja būtinybę nustatyti absoliutų draudimą bankams ir kitoms kredito įstaigoms pasisavinti jiems patikėtus indėlius. Todėl ieškinio senatis indėlininkų reikalavimams išmokėti indėlius, padėtus į banką arba kitas kredito įstaigas, netaikoma (CK 1.134 straipsnio 2 punktas). Pagal CK 6.897 straipsnio 2 ir 3 dalis, jeigu sutartis nenustato ko

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-12-20 senato nutarimu Nr. 39 patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymo normų apibendrinimo apžvalga.

kita, palūkanos išmokamos indėlininkui pagal jo reikalavimą, pasibaigus ketvirčiui, atskirai nuo indėlio sumos. Tačiau jeigu palūkanos neišmokėtos, neišmokėtų palūkanų suma indėlis padidinamas, o toliau palūkanos pradedamos skaičiuoti nuo padidėjusios sumos. Išmokant indėlį, kartu turi būti išmokamos ir visos iki to momento priskaičiuotos palūkanos. Esant tokiam teisiniam reglamentavimui ir CK 1.134 straipsnio 2 punkte nustatius, kad ieškinio senatis netaikoma reikalavimams išmokėti pačius indėlius, ieškinio senatis reikalavimams išmokėti palūkanas už indėlius negali prasidėti. Taigi tokiems reikalavimams ieškinio senatis taip pat netaikoma⁶⁰.

Apibendrinant, galima pasakyti, kad LR CK 1.125 straipsnio 9 dalyje numatyta ieškinio senatis už tęstinį pažeidimą, kuri turi būti skaičiuojama nuo kiekvienos tęstinio pažeidimo dienos, reiškia, jog reikalavimas teismui dėl palūkanų priteisimo gali būti pareiškiamas kad ir po 8, 10 metų, tačiau kitai šaliai prašant pritaikyti ieškinio senaties terminą palūkanas galima priteisti ne daugiau kaip už 5 metus, skaičiuojamus iki ieškinio padavimo dienos. Tai bendroji taisyklė taikoma, reikalavimams dėl palūkanų priteisimo. Dažniausiai toks taikymas įgyvendinamas mokėjimo ir kompensacinę funkciją atliekančioms palūkanoms (su darbe nurodytomis išimtimis). Kadangi reikalavimas dėl procesinių palūkanų priteisimo yra šalutinis reikalavimas, ieškino senaties atskirai procesinėms palūkanoms nenustatomas, nes tokiu atveju jų priteisimui lemiamą reikšmę turi ar nepraleistas ieškinio senaties terminas pagrindiniams reikalavimams pareikšti⁶¹. Kai vadovaujantis procesines palūkanas reglamentuojančia teisės norma (LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis) palūkanas prašoma priteisti po teismo sprendimo priėmimo (kai teisminis procesas jau yra baigtas), ieškinio senaties termino skaičiavimas vėl pasidaro aktualus.

Sprendžiant šią problemą LAT pasisakė, kad *skola ieškovui priteista teismo sprendimu dėl to, jog atsakovas praleido prievolės įvykdymo terminą. Taigi teismo sprendimu konstatuota, kad atsakovas pažeidė ieškovo teisę susigrąžinti pinigus. Įsiteisėjus teismo sprendimui atsakovas nevykdė pareigos sumokėti priteistus pinigus, todėl apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad atsakovas padarė tęstinį pažeidimą. Esant tęsiniam pažeidimui, t. y. kai jis vyksta kiekvieną dieną, ieškinio senaties terminas ieškiniams dėl tęstinio pažeidimo teisinių padarinių, susijusių su kiekviena atskira tęstinio pažeidimo diena, prasideda tą kiekvieną dieną (CK 1.127 straipsnio 5 dalis). Teisė reikalauti palūkanų išlieka iki visiško prievolės įvykdymo, tačiau ne daugiau kaip iki ieškinio senaties termino pabaigos, jei šalys nėra sutarusios kitaip arba išieškotojas bendru sutarimu ar savo pareiškimu bei veiksmais nėra atsisakęs nuo*

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-12-20 senato nutarimu Nr. 39 patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymo normų apibendrinimo apžvalga.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-12-20 senato nutarimu Nr. 39 patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymo normų apibendrinimo apžvalga.

procesinių palūkanų skaičiavimo. Toks sisteminis CK 6.37 straipsnio 2 dalies, 6.261 straipsnio, 6.210 straipsnio 1 dalies normų aiškinimas, taikant ieškinio senatį, atitinka įstatyminio reglamentavimo tikslus bei uždavinius, palūkanų instituto paskirties ir dispozityvumo, prievolės šalių bendradarbiavimo, lygybės bei draudimo piktnaudžiauti savo teisėmis, visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principus, kuriais siekiama apsaugoti prievolės šalių teises ir teisėtus interesus. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, esant civiliniams teisiniams santykiams, atsiradusiems iki Civilinio kodekso įsigaliojimo, Civilinis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms bei teisinėms situacijoms, kurios atsiranda jam įsigaliojus, taip pat toms teisėms ir pareigoms, kurios nors ir atsirado iki šio kodekso įsigaliojimo, bet įgyvendinamos jam įsigaliojus. Skola priteista galiojant 1964 m. CK. Tačiau atsakovas nevykdė pareigos sumokėti priteistą sumą ir tęsė teisės pažeidimą. Ieškovas neprarado teisės savo teises įgyvendinti ir įsigaliojus 2000 m. CK. Tokiu atveju taikomas CK 1.125 straipsnio 9 dalyje nustatytas sutrumpintas penkerių metų ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl palūkanų išieškojimo⁶²

2. PROCESINĖS PALŪKANOS

2.1. Procesinių palūkanų sąvoka

Antroji šio darbo dalis bus skirta procesinių palūkanų aptarimui. Kalbant apie procesinių palūkanų reglamentavimą, specifiką, santykį su kitos paskirties palūkanomis darbe vartojama sąvoka „procesinės palūkanos“, nors ši sąvoka nei LR CK nei LR CPK neįtvirtinta. Šių palūkanų skaičiavimo taisyklės yra reglamentuotos materialinės teisės normose, tačiau procesinės palūkanos siejamos su kreditoriaus kreipimusi teisminės gynybos, kas nulemia jų specifiką⁶³. Procesines palūkanas galime įvardinti kaip palūkanas, atliekančias kompensacinę ir skatinamąją funkciją. Pažymėtina, kad teisės doktrinoje vyrauja ir kita nuomonė, kad LR CK 6.37 straipsnio 2 dalyje reglamentuojamos palūkanos, tai mokėjimo funkciją atliekančios

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-342/2003.

⁶³ Ši sąvoka naudojama tiek teisės doktrinoje (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). –Vilnius: Justitia, 2003. P 68), tiek ir LAT formuojamoje praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 3 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-161/2004, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. nutartis, c.b. Nr. 3K-3-364/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“ Nr. A3-130, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 29 d. nutartis, c.b. Nr. 3K-3-233/2006, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 12 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-7-367/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-342/2007, ir kt).

palūkanos⁶⁴. Apibūdinant procesinių palūkanų mokėjimo funkciją nurodoma, kad „skolininkas, iš kurio yra priteistos netesybos ar nuostoliai, t.y. kuriam patvirtinta nauja pinigine prievolė, nuo priteistos sumos turi mokėti palūkanas bendraisiais pagrindais, ką ir numato 6.38 str. 2 d. ir 6.258 str. 7 d. Tai reiškia, kad šiose teisės normose numatytos palūkanos atlieka ne kompensacinę, o mokėjimo, t.y. atlyginimo už naudojimąsi svetimais pinigais, funkciją⁶⁵.

Procesinių palūkanų sąvokai atskleisti aktuali LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis numatanti, kad „skolininkas taip pat privalo mokėti įstatymų nustatyto dydžio palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.“.

Aptariamų palūkanų paskirtis - skatinti skolininką kuo greičiau įvykdyti prievolę, ieškoti būdų atsiskaityti su kreditoriumi dar iki šio kreipimosi į teismą ir taip išvengti prievolės jas mokėti⁶⁶.

Nors doktrinoje palūkanos įvardinamos kaip ypatinga civilinės atsakomybės rūšis⁶⁷, norėtusi pažymėti, kad procesinės palūkanos skaičiuojamos esant ir sutartinei ir deliktinei atsakomybei. Būtent procesinės palūkanos dažnu atveju naudojamos kaip iš delikto kylančios atsakomybės forma⁶⁸. LAT 2007 m. birželio 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-298/2007, pasiskydamas dėl procesinių palūkanų priteisimo žalai kilus iš delikto nurodė, kad LR CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad prievolės skolininkas taip pat privalo mokėti įstatymų nustatyto dydžio palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo (procesinės palūkanos). Byloje nustatyta, kad atsakovui kilo netiesioginė deliktinė civilinė atsakomybė kaip samdančiam darbuotojus asmeniui ir objektyvioji deliktinė civilinė atsakomybė kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojui (CK 6.264, 6.270 straipsniai). Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad delikto padarymas, t. y. žalos padarymo faktas, esant kitoms deliktinės civilinės atsakomybės sąlygoms, yra pagrindas atsirasti deliktinei civilinei atsakomybei, kaip turtinei prievolei, nes civilinės teisės ir pareigos atsiranda dėl žalos padarymo (CK 1.136 straipsnio 2 dalies 5 punktas, 6.245 straipsnio 1, 4 dalys). Dėl to darytina išvada, kad deliktinė civilinė atsakomybė, taip pat pareiga atlyginti neturtinę žalą atsiranda nuo žalos padarymo momento, bet ne nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Taigi teisėjų kolegija atmeta kaip teisiškai nepagrįstą kasacinio skundo argumentą, kad atsakovas nepraleido termino įvykdyti pinigine prievole – atlyginti neturtinę žalą, kaip to reikalaujama CK 6.210 straipsnio 1 dalyje, ir neturi pareigos mokėti procesinių palūkanų nuo bylos iškėlimo. Nagrinėjamoje byloje

⁶⁴ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 188-189.

⁶⁵ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 188-189.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija Nr. A3-130 „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“, Nr. A3-130.

⁶⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė... //ten pat. P. 210.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis, c.b. Nr. 3K-3-4/2008

sprendžiant procesinių palūkanų priteisimo klausimą, CK 6.210 straipsnis svarbus tuo aspektu, kiek jame nustatytas procesinių palūkanų dydis. Vis dėlto juo negalima remtis, nustatant procesinių palūkanų skaičiavimo termino pradžią, nes šis terminas imperatyviai nustatytas CK 6.37 straipsnio 2 dalyje. Tai, kad pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį neturtinės žalos dydį pinigais nustato teismas ir kad atsakovas iki teismo galutinio sprendimo įsiteisėjimo nežino konkrečios savo piniginės prievolės apimties, nėra pagrindas priteisti procesines palūkanas nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos ir pažeisti CK 6.37 straipsnio 2 dalį.

Kaip jau minėta, viena iš palūkanų funkcijų yra apsaugoti kreditoriaus turtinius interesus. Įstatymų leidėjas įtvirtina prezumpciją, kad praleidus piniginės prievolės įvykdymo terminą, kreditorius visada patiria nuostolių negautų pajamų pavidalu⁶⁹. Taigi įstatymų leidėjasi imasi priemonių apsaugoti kreditoriaus turtinius interesus ne tik skolininkui pažeidus piniginę prievolę, skaičiuojant palūkanas iki visiško atsiskaitymo, bet ir numato tvarką, kaip kompensuoti kreditoriui už prarastą galimybę naudotis savo pinigėmis lėšomis laikotarpiu nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

Nors procesinių palūkanų priteisimo klausimas yra reglamentuotas nurodyta įstatymo nuostata, tačiau ši nuostata yra pakankamai abstrakti ir reikalaujanti detalesnės analizės tam, kad galima būtų suformuoti tiksliai šios normos taikymo bei aškinimo taisykles.

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad probleminis yra procesinių palūkanų dydžio skaičiavimo klausimas, taip pat nėra aiškiai nustatyta nuo kokios sumos procesinės palūkanos turi būti skaičiuojamos (nors įstatymas numato, kad procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo priteistos sumos, tačiau ar priteista suma laikytinos visos su bylos nagrinėjimu susijusios priteistos sumos ar tik priteista ieškinio sumos dalis), taip pat praktikoje susiduriama su problema, kada netinkamai nustatomas terminas nuo kurio procesinės palūkanos turėtų būti skaičiuojamos (plačiau apie tai kalbama darbo 1.1. ir 1.3. poskyriuose). Taip pat svarbus ir reikalaujantis detalesnės analizės yra reikalavimo dėl procesinių palūkanų priteisimo pareiškimo momento klausimas, tai yra, ar šis reikalavimas turi būti pareiškiamas kartu su kitais iš piniginės prievolės kylančiais reikalavimais, ar galimas paskesnis kreditoriaus kreipimasis į teismą, kai byla dėl pagrindinio reikalavimo yra išspręsta.

2.2. Procesinių palūkanų dydžio nustatymo ypatumai

Atrodytų, kad iš LR CK 6.37 straipsnio 2 dalies formuluotės matyti, jog teikiant reikalavimą LR CK 6.37 straipsnio 2 dalies pagrindu ir priteisiant procesines palūkanas, turi būti

---

⁶⁹ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 188.

vadovaujamosi įstatyme nustatytais dydžiais ir įstatymo leidėjas neva nesuteikia šalims galimybės susitarti dėl procesinių palūkanų dydžio. Tokia išvada būtų neteisinga, kadangi ši teisės norma taikoma kartu su LR CK 6.210 straipsnyje įtvirtinta bendraja norma, kuri taikoma piniginiams prievolėms. LR CK 6.210 straipsnyje įtvirtinta norma yra dispozityvi, todėl sutartinės prievolės atveju šalys gali susitarti tiek dėl didesnių, tiek dėl mažesnių palūkanų⁷⁰

LAT formuodamas vienodą minėtos teisės normos taikymo ir aiškinimo praktiką taip pat nurodo, jog *procesinių palūkanų, išieškotinių nuo bylos iškėlimo teisme iki visiško sprendimo įvykdymo, dydžiai nurodyti CK 6.210 straipsnyje, kuriame numatyta skolininko, neįvykdžiusio piniginių prievolės, pareiga mokėti penkių procentų dydžio metines palūkanas už sumą, kurią sumokėti praleistas terminas, o kai abi sutarties šalys yra verslininkai ar privatūs juridiniai asmenys - tai už termino praleidimą mokamos šešių procentų dydžio metinės palūkanos*⁷¹.

Nustatant procesinių palūkanų dydį taikomas nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs 2003 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas (toliau - Įstatymas), kuris numato palūkanas už pavėluotus mokėjimus pagal komercinius sandorius - vieno mėnesio VILIBOR palūkanų norma padidinta 7 procentiniais punktais (Įstatymo 2 straipsnio 3 dalis), taip pat šių palūkanų mokėjimo terminus. LAT pasisakė, kad *tai - specialusis įstatymas, turintis pirmenybę prieš CK 6.210 straipsnį nustatant palūkanas už atliekamus pagal komercinius sandorius pavėluotus mokėjimus (CK 1.3 straipsnio 3 dalis). Nurodyta Įstatymo norma yra dispozityvi, ir šalys gali susitarti kitaip apskaičiuoti palūkanų dydį (pavyzdžiui, taikyti CK 6.210 straipsnyje nustatytas įstatymines palūkanas). Jei šalys nėra susitarusios dėl kitokios palūkanų normos už pavėluotus mokėjimus, teismas, nustatęs, kad sandoris atitinka Įstatyme nurodytus komercinių sandorių požymius, jei kreditorius to reikalauja, turėtų taikyti Įstatyme nustatytas palūkanas, tarp jų ir nuo bylos iškėlimo teisme iki visiško sprendimo įvykdymo*⁷². Įstatymas dėl procesinių palūkanų priteisimo taikomas tik esant Įstatyme numatytiems pagrindams.

Pažymėtina, jog šalys, grįsdamos reikalavimą dėl procesinių palūkanų priteisimo įstatyme nustatytais dydžiais (LR CK 6.210 straipsnio nuostatomis), nepriklausomai nuo to kokiai subjektų grupei priklauso – fiziniams asmenims ar verslininkams, gali pasirinkti kuriuo iš įstatymo nustatytų palūkanų dydžių vadovautis. Kaip pavyzdį, būtų galima paminėti civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2005 LAT 2005 m. rugsėjo 28 d. priimtą nutartį, kurioje teigiama, jog

⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). –Vilnius: Justitia, 2003, P.281.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija Nr. A3-130 „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“, Nr. A3-130.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“ Nr. A3-130

kreditoriaus pozicija taikyti 5 procentų dydžio palūkanas neprieštarauja CK 6.210 str. ir apskaičiuotino palūkanų procento nedidina iki 6 procentų, nors abi sutarties šalys yra verslininkai.

2.3. Sumos, nuo kurių skaičiuojamos procesinės palūkanos

Tinkamam procesines palūkanas reglamentuojančios teisės normos taikymui ir aiškinimui yra svarbu konkrečiai apibrėžti nuo kokios sumos yra skaičiuojamos procesinės palūkanos. LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis numato, kad procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo priteistos sumos. Kaip patvirtina LR CPK 265 straipsnio 2 dalis, teismas turi priimti sprendimą dėl visų ieškovo, atsakovo ir trečiojo asmens pareikštų reikalavimų. Kalbant apie teismo priteisiamą sumą, norėtusi išskirti ieškinio sumą (LR CPK 85 straipsnis), taip pat žyminį mokestį bei išlaidas, susijusias su bylos nagrinėjimu (LR CPK 79 straipsnis). LR CPK numato teismui pareigą paskirstyti bylinėjimosi išlaidas (LR CPK 93 straipsnis.). Taigi, į teismo priteistą sumą, remiantis aukščiau nurodytomis normomis, įskaičiuojama ne tik patenkinta ieškinio sumos dalis, bet ir proporcingai patenkintam reikalavimui priteistas žyminis mokestis bei bylinėjimosi išlaidos. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta šiame skyriuje reikėtų atsakyti į klausimą ar procesinės palūkanos iš tikro skaičiuojamos nuo visos teismo priteistos sumos.

Įvesdamas aiškumo šiuo klausimu LAT pasisakė, jog *Procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo teismo priteistos sumos (CK 6.37 straipsnio 2 dalis). Šią sumą sudaro piniginės lėšos, kurias kreditorius įgyja teisę reikalauti dėl sutarties pažeidimo. Į šią sumą gali būti įskaičiuojama: pagrindinis įsiskolinimas kreditoriui ir (arba) kreditoriaus patirti nuostoliai, ir (arba) palūkanos už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą ir (arba) netesybos. Į priteistos sumos, nuo kurios yra mokamos procesinės palūkanos, sąvoką neįeina bylinėjimosi išlaidos, kurias sudaro žyminis mokestis ir išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu (CPK 79 straipsnis)*⁷³.

Į sumą nuo kurios skaičiuojamos procesinės palūkanos įskaičiuojamos ir palūkanos, tačiau *procesinės palūkanos, skaičiuojamos nuo teismo priteistos sumos, nėra dvigubos palūkanos LR CK 6.37 straipsnio 4 dalies prasme. Šioje teisės normoje numatyta taisyklė (palūkanos už priskaičiuotas palūkanas neskaičiuojamos) netaikytina* (detaliau apie tai bus kalbama 2.6 skyriuje).

Siekiant pašalinti teisės normos dalies, reglamentuojančios sumą, nuo kurios skaičiuojamos procesinės palūkanos, netikslumą siūlytume tikslinti LR CK 6.37 straipsnio 2

---

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“ Nr. A3-130

dalyje įtvirtintą sąvoką „nuo teismo priteistos sumos“, numatant, kad procesinės palūkanos skaičiuojamos „nuo teismo priteistos ieškinio sumos“. Tokia patikslinta formuluotė padėtų išvengti neaiškumų, pačiame teisės akte, taip pat būtų suvienodinta terminologija, naudojama LR CK ir LR CPK. Egzistuojančius netikslumus šalina LAT, formuodamas teisės normų, reglamentuojančių procesines palūkanas aiškinimo ir taikymo taisykles.

2.4. Procesinių palūkanų skaičiavimo pradžios momentas

Analizuojant procesinių palūkanų ypatumus, svarbu apibūdinti ir identifikuoti momentą, nuo kurio procesinės palūkanos yra skaičiuojamos. LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis numato, kad procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo bylos iškėlimo teisme.

Ieškinio priėmimo klausimą teismas išsprendžia priimdamas rezoliuciją. Šis procesinis veiksmas laikomas civilinės bylos iškėlimu (LR CPK 137 straipsnio 1 dalis).

Siekiant detaliau atskleisti palūkanų skaičiavimo ypatumus, būtina aptarti ir skolos išieškojimą ne ginčo tvarka (skolos išieškojimas pagal hipoteka užtikrintą prievolę), įvertinant šio proceso specifiką, skiriančią šį procesą nuo ginčo teisenos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė sesija 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-751/2003 suformavo praktiką, patvirtinančią hipotekos kreditoriaus teisę į įstatymines palūkanas (jei paskolos ar įkeitimo sutartys nenumato ko kita). Detaliau dėl hipotekos kreditoriaus teisių į palūkanas pasisakyta darbo 1.3. skyriuje, o šiame skyriuje atskleidžiama ir analizuojama hipotekos/įkeitimo kreditoriaus teisė į procesines palūkanas.

LR CK 4.174 straipsnis nustato, kad hipoteka užtikrinamas pagrindinio reikalavimo įvykdymas, iš šio reikalavimo atsirandančių palūkanų, netesybų bei teismo išlaidų, susijusių su hipotekos vykdymu, išieškojimas. Kilnojamojo turto įkeitimo atveju įstatymų leidėjas nustatė, kad, jeigu ko kita nenurodyta sutartyje arba įstatyme, įkeitimu užtikrinamas toks reikalavimas, koks yra jo patenkinimo momentu, įskaitant palūkanas, netesybas, nuostolius, padarytus dėl prievolės įvykdymo termino praleidimo, taip pat būtinas išieškojimo išlaidas (LR CK 4.200 straipsnio 3 dalis). LAT aiškindamas bei taikydamas LR CK 6.37 straipsnio 2 dalį, hipoteką ir įkeitimą reglamentuojančių teisės normų kontekste konstatuoja, kad *kreditoriaus teisės į palūkanų išieškojimą užtikrinimas hipoteka reiškia tiek sutartinių, tiek ir įstatyminių palūkanų išieškojimo užtikrinimą, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip. Įkaito davėjas, užtikrindamas piniginės prievolės įvykdymą, privalo žinoti, kad skolininkui negrąžinus paskolos, jam teks sutartinės ir įstatyminės prievolės neįvykdymo pasekmės, jeigu hipotekos lakšte nebuvo sutarta, kad užtikrinama ne visa suma ir su ja susiję galimi išieškojimai. Hipotekos kreditorius,*

reikšdamas prašymą skolą išieškoti iš įkeisto turto ne ginčo tvarka, turi teisę reikalauti palūkanų, nustatytų CK 6.37 straipsnio 2 dalyje. Kolegija konstatuoja, kad teisėjas, gavęs kreditoriaus pakartotinį prašymą nukreipti skolos išieškojimą į įkeistą turtą, kartu išsprendžia ir hipotekos kreditoriaus prašymą priteisti palūkanas, nustatytas CK 6.37 straipsnio 2 dalyje. Palūkanų skaičiavimo pradžia reikšmingas pakartotinis prašymas išieškoti skolą, nes tik po jo padavimo pradėdami veiksmai, nukreipti tiesiogiai į skolos išieškojimą iš įkeisto turto. Kreipimasis į hipotekos skyrių su pirmuoju pareiškimu, iš esmės yra tik prašymas areštuoti įkeistą turtą ir įspėti skolininką vykdyti prievolės, o išieškojimas teismine tvarka iš įkeisto turto šio pareiškimo pagrindu neprasideda. Kreditoriui per du mėnesius nuo įspėjimo skolininkui įteikimo pakartotinai nesikreipus dėl skolos išieškojimo, turto areštas panaikinamas ir išieškojimas nepradedamas, o siekdamas išieškoti skolą, jis vėl privalo pakartoti minėtą procedūrą (CPK 558 straipsnio 3 dalis). Galutinis kreditoriaus apsisprendimas pradėti išieškojimą išreiškiamas pakartotiniu kreipimusi, todėl būtent šio kreipimosi momentas yra reikšmingas palūkanoms pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį skaičiuoti. Atsižvelgiant į hipotekos bylų ypatumus, palūkanų skaičiavimo laikotarpis, CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatytas nuo bylos iškėlimo teisme momento iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, hipotekos procedūros atveju reiškia laikotarpį nuo hipotekos kreditoriaus pakartotinio prašymo gavimo iki hipotekos teisėjo nutarties išieškoti skolą iš įkeisto turto įvykdymo. Kadangi palūkanų priteisimo metu neaiškus įkeisto turto realizavimo momentas, šias palūkanas, realizavęs turtą, turi apskaičiuoti antstolis⁷⁴.

Aktualu išsiaiškinti ar procesinių palūkanų skaičiavimo laikotarpio pradžia sietina tik su kreipimusi teisminės gynybos ar tokio reikalavimo pateikimas galimas ir po teismo sprendimo, kuriuo buvo išspręstas turtinio reikalavimo kylančio iš piniginės prievolės pagrįstumo klausimas.

Iš analizuotos teismų praktikos matyti, jog pasitaikė atvejų, kai šis klausimas buvo sprendžiamas klaidingai, nurodant, kad po teismo sprendimo priėmimo skolininkas neprašęs priteisti procesinių palūkanų praranda teisę į palūkanas⁷⁵. Formuodamas vieningą praktiką dėl kreditoriaus teisės į palūkanas, kurias prašoma priteisti po teismo sprendimo priėmimo, kai procesinės palūkanos nebuvo priteistos, LAT pasisakė, jog „skola ieškovui priteista teismo sprendimu dėl to, jog atsakovas praleido prievolės įvykdymo terminą. Taigi teismo sprendimu konstatuota, kad atsakovas pažeidė ieškovo teisę susigrąžinti pinigus. Įsiteisėjus teismo sprendimui atsakovas nevykdė pareigos sumokėti priteistus pinigus, todėl apeliacinės instancijos

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartyje, priimtoje c.b. Nr. 3K-3-342/2003 teismas cituoja Vilniaus rajono apylinkės teismo 2006 m. spalio 6 d. sprendimą, kuriame išdėstytas netinkamas LR CK 6.210 str. ir 6.37 str. 2d. taikymas ir aiškinimas.

teismas pagrįstai konstatavo, kad atsakovas padarė tęstinį pažeidimą<...> Teisė reikalauti palūkanų išlieka iki visiško prievolės įvykdymo, tačiau ne daugiau kaip iki ieškinio senaties termino pabaigos, jei šalys nėra sutarusios kitaip arba išieškotojas bendru sutarimu ar savo pareiškimu bei veiksmais nėra atsisakęs nuo procesinių palūkanų skaičiavimo. Toks sisteminis LR CK 6.37 straipsnio 2 dalies, 6.261 straipsnio, 6.210 straipsnio 1 dalies normų aiškinimas, taikant ieškinio senatį, atitinka įstatyminio reglamentavimo tikslus bei uždavinius, palūkanų instituto paskirties ir dispozityvumo, prievolės šalių bendradarbiavimo, lygybės bei draudimo piktnaudžiauti savo teisėmis, visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principus, kuriais siekiama apsaugoti prievolės šalių teises ir teisėtus interesus⁷⁶. Atrodytų, kad LAT labai aiškiai pasisakė dėl kreditoriaus teisės į palūkanas jei nevykdomas įsiteisėjęs teismo sprendimas, tačiau jau kitoje LAT nutartyje, kuri buvo priimta 2008 m. vasario 4 d. civilinėje byloje Nr. 3K-3-37/2008, teismas nurodė, jog „Palūkanų dydis, kaip galutinio atsiskaitymo dalis, yra nustatytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu civilinėje byloje Nr. 2-315-324/2005, kurioje teismas išdėstė ilgam laikui galutinės sumos mokėjimą bei nustatė galimybę nukreipti išieškojimą į įkeistą turtą. Teisėjų kolegija daro išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai taikė CPK 182, 279 straipsnius ir jų nuostatų nepažeidė“⁷⁷ ir remdamasis tokiais motyvais reikalavimą priteisti palūkanas po teismo sprendimo priėmimo LAT atmetė. Nors LAT priėmė sprendimus, kuriuose priešingai pasisakė, dėl teisės į palūkanas po teismo sprendimo priėmimo, tačiau tai neleidžia teigti, kad praktika šiuo klausimu nevienoda. Kaip matyti iš bylos faktinių aplinkybių, antrojoje byloje procesinių palūkanų klausimas jau buvo keliamas ankstesniame teismo procese, kuriame buvo patenkintas - priteistas ieškovo kreditorinis reikalavimas, taigi teismas pagrįstai nurodė, kad šis prašymas jau buvo svarstytas. Nors LAT vienoje iš minėtų nutarčių atmetė prašymą dėl palūkanų pagal įsiteisėjusį teismo sprendimą priteisimo, tačiau tai nepaneigia kreditoriaus teisės į palūkanas, skaičiuojamas nuo įsiteisėjusio teismo sprendimo, jei procesinių palūkanų priteisimo klausimas nebuvo išspręstas kartu su visu kreditoriniu reikalavimu.

---

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-342/2003.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 4 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-37/2008.

2.5. Reikalavimai keliami prašymams priteisti procesines palūkanas ir teismo sprendimams dėl procesinių palūkanų priteisimo

Procesinės palūkanos skaičiuojamos ir priteisiamos tik tuo atveju, jei byloje yra pareikštas reikalavimas tokias palūkanas skaičiuoti ir priteisti⁷⁸. Ši taisyklė turi ir išimčių, kaip išimtį būtų galima įvardinti tos kategorijos bylas, kur teismas turi teisę išeiti už reikalavimo ribų. Spręsdamas iš darbo teisinių santykių kylančius turtinius ginčus LAT 2008 m. gruodžio 28 d. priėmė nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3- 625/2008, kurioje patvirtindamas darbuotojo teisę reikalauti palūkanų už skolos, kylančios iš darbo teisinių santykių nesavalaikį sumokėjimą, kalbėdamas apie procesines palūkanas pasisakė, jog *„kasacinio teismo teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad šioje byloje kasatorius (ieškovas) nereikalavo procesinių palūkanų, tačiau teismas, atsižvelgdamas į darbo bylų nagrinėjimo ypatumus, turi teisę viršyti ieškinio reikalavimo ribas (CPK 417 straipsnis), apie tai nurodydamas teismo sprendime“*.

Pažymėtina, kad reikalavimas priteisti procesines palūkanas žyminiu mokesčiu neapmokėstinamas, o tai daro kreditoriaus interesų gynybą dar efektyvesnę, nes mažėja su skolos išieškojimu susijusios bylinėjimosi išlaidos, o tai daro teisminę gynybą prieinamesnę.

Pažymėtina, kad Europos Tarybos Ministrų kabinetas 1981 m. gegužės 14 d. rekomendacijoje Nr. R (81)7 „Dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“ atkreipė valstybinių narių dėmesį, kad **išankstinis pinigų sumokėjimas nebūtų sąlyga pradėti teismo procesą**. Nuostata, kad už procesines palūkanas nereikia mokėti žyminio mokesčio įgyvendina tiek nacionaliniuose, tiek ir tarptautiniuose teisės aktuose akcentuojamą teisinės gynybos prieinamumo principą.

Reikalavimas dėl procesinių palūkanų priteisimo turi būti aiškus. Būtinumą šį reikalavimą atskirti nuo reikalavimo priteisti palūkanas už naudojimąsi pinigais bei nuo reikalavimo priteisti kompensacines palūkanas yra pažymėjęs LAT savo 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2005. Būtinybę atskirti palūkanas, skaičiuojamas iki bylos iškėlimo ir procesines palūkanas, nulemia tai, kad skolininkas, pažeidęs pinigine prievolę, tol, kol neatlygina kreditoriui jo patirtų nuostolių, naudojasi kreditoriaus pinigėmis lėšomis, todėl privalo už termino įvykdyti prievolę praleidimą mokėti sutartyje ar įstatymo nustatytas palūkanas, kurios laikomos minimaliais kreditoriaus nuostoliais (LR CK 6.210, 6.261 straipsniai). Palūkanos tampa skolininko vykdytinos prievolės dalimi ir turi būti

---

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“ Nr. A3-130.

sumokamos visais atvejais, kai vėluojama atsiskaityti⁷⁹. Taigi iki bylos iškėlimo paskaičiuotos palūkanos įskaitomos į reikalavimo sumą, nuo kurios priteisimo priklauso procesinių palūkanų dydis.

Teismas rezoliucinėje sprendimo dalyje pasisakydamas dėl procesinių palūkanų priteisimo turi nurodyti sumą, datą nuo kurių skaičiuojamos palūkanos, nurodyti skaičiuojamų palūkanų dydį. Tokie reikalavimai teismo sprendimui įtvirtinti ir teisės doktrinoje⁸⁰. Tai yra itin svarbu, kadangi tik tiksliai nurodžius šiuos duomenis, yra užtikrinamas tinkamas ir realus tolimesnis teismo sprendimo vykdymas (tai pasakytina apie teismo sprendimo dalį dėl procesinių palūkanų priteisimo), kadangi konkrečią mokėtiną palūkanų sumą tokiais atvejais apskaičiuoja antstolis, vykdydamas teismo sprendimą.

Jeigu skolininkas įvykdė prievolę iki teismo sprendimo priėmimo, teismas, priimdamas sprendimą pats turi apskaičiuoti ir priteisti konkrečią palūkanų sumą⁸¹.

2.6. Palūkanų neskaičiavimo nuo priskaičiuotų palūkanų principo santykis su procesinėmis palūkanomis

Šio darbo 2.3. skyriuje kalbėdami apie sumas, nuo kurių skaičiuojamos procesinės palūkanos, padarėme išvadą (patvirtintą tiek teisės doktrinos, tiek ir LAT formuojamos praktikos), kad procesinės palūkanos skaičiuojamos tiek nuo palūkanų paskaičiuotų už naudojimąsi pinigais paskolos laikotarpiu, tiek ir palūkanų, paskaičiuotų už piniginės prievolės pažeidimą. Vadovaujantis LR CK 6.37 straipsnio 4 dalimi, *palūkanos už priskaičiuotas palūkanas neskaičiuojamos, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytas išimtis, jeigu toks šalių susitarimas nepažeidžia sąžiningumo, protingumo ir teisingumo reikalavimų*. Kyla klausimas, ar procesinės palūkanos, kurios skaičiuojamos nuo bylos iškėlimo dienos iki sprendimo visiško įvykdymo dienos, nelaikomos dvigubomis palūkanomis?

Teisės normoje (LR CK 6.37 straipsnio 2 dalis) reglamentuojančioje procesinių palūkanų priteisimą nurodoma, kad **procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo teismo priteistos sumos**. Taigi įstatymo leidėjas įtvirtina tokią procesinių palūkanų skaičiavimo tvarką, kai kreditoriui suteikiama teisė reikalauti procesinių palūkanų nuo visos priteistos sumos, kurią sudaro ir iki kreipimosi į teismą paskaičiuotos palūkanos. Tai laikytina įstatyme įtvirtinta

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). –Vilnius: Justitia, 2003, P.68.

⁸¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). –Vilnius: Justitia, 2003, P.68.

išimtimi iš LR CK 6.37 straipsnio 4 dalyje nustatyto principo, tuo labiau, kad įstatymo leidėjas numato, kad šio principo taikymo išimtis gali numatyti tiek įstatymas, tiek ir šalių susitarimas. Detaliau analizuojant teisės normos turinį bei normos formuluotę, matyti, kad įstatymo leidėjas preziumuoja, jog įstatyme numatytos minėto principo taikymo išimtys nepažeidžia sąžiningumo, protingumo ir teisingumo reikalavimų. Tokia išvadą galima daryti įvertinus LR CK 6.37 straipsnio 4 dalies normos dalį numatančią, jog *palūkanos už priskaičiuotas palūkanas neskaičiuojamos, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytas išimtis, jeigu toks šalių susitarimas nepažeidžia sąžiningumo, protingumo ir teisingumo reikalavimų*. Pažymėtina, kad ir LAT laikosi nuomonės, kad **procesinės palūkanos nėra dvigubos palūkanos LR CK 6.37 straipsnio 4 dalies prasme** (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija Nr. A3-130 „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“).

2.7. LR CK 6.54 str. numatytos įmokų paskirstymo tvarkos taikymas procesinėms palūkanoms

Siekiant atskleisti procesinių palūkanų esmę, būtina aptarti ne tik jų skaičiavimo tvarką, bet ir su procesinių palūkanų išieškojimu susijusius klausimus. Kaip jau nurodėme, teismas, priimdamas sprendimą pasisako nuo kokios sumos, kokio dydžio palūkanos yra skaičiuojamos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Tolimesnius veiksmus dėl priverstinio skolos išieškojimo atlieka antstolis.

Susipažinus su teismų praktika, susijusia su teismo sprendimų dėl priteistų procesinių palūkanų vykdymo (LAT 2007-12-19 nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-594/2007; Vilniaus apygardos teismo 2008-04-01 nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2S⁴⁸-251/2008) paaiškėjo, kad kyla problemų dėl to, kad procesinių palūkanų išieškojimo tvarka ne visada yra aiški bylų šalims (kreditoriui bei skolininkui) ir išieškojimą vykdančioms antstoliams. LR CK 6 knygos komentare nėra pateikiamas procesinių palūkanų apskaičiavimo tvarkos, kuomet skolininkas prievolę vykdo ne iš karto, o dalimis, aiškinimas. Atsižvelgdami į tai, kad kai kuriais atvejais neteisingai traktuojamas ir atskleidžiamas LR CK 6.37 straipsnio 2 dalies turinys, teismai patikslino, kaip turi būti suprantamas teismų nustatytas įpareigojimas skolininkui mokėti procesines palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

LAT 2007-12-19 nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-594/2007 ir Vilniaus apygardos teismas 2008-04-01 nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2S⁴⁸-251/2008 konstatavo, kad *skolininko dalimis sumokėtos vykdymo procese teismo priteistos sumos turi būti įskaitomos kreditoriaus naudai pagal įstatyme nustatytą prievolės vykdymo įmokų eiliškumą*. CK

6.54 str. reglamentuojamas piniginių įmokų paskirstymas tais atvejais, kai skolininko sumokėta tam tikra suma nepadengia visos skolos. CK 6.54 str. 1 d. nustatyta, kad jeigu šalys nesusitarė kitaip, įmokos, kreditoriaus gautos vykdant prievolę, pirmiausia skiriamos atlyginti kreditoriaus turėtoms bylinėjimosi išlaidoms, susijusioms su reikalavimo įvykdyti prievolę, pareiškimu. Pagal to paties CK 6.54 str. nuostatas antrąja eile skolininko sumokėtos vykdant prievolę įmokos skiriamos mokėti palūkanoms pagal jų mokėjimo terminų eiliškumą (2 dalis), trečiąja eile – netesyboms, ir tik ketvirtąja eile įmokos skiriamos pagrindinei prievolei įvykdyti. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėta nutartimi pabrėžė ir tai, jog CK 6.37 str. 2 d. nustatytos palūkanos yra atlyginimas, kurį skolininkas moka kreditoriui už naudojimąsi kreditoriaus lėšomis (CK 6.210 str.). Vykdyto metu dengdamas skolą dalimis skolininkas teismo priteistas palūkanas moka jas skaičiuojant iki faktiško teismo sprendimo įvykdymo dienos. Palūkanų dydis konkrečiu momentu apskaičiuojamas ne nuo visos skolos pagal pagrindinę prievolę sumos, nurodytos teismo sprendime, o tik nuo tuo momentu likusios nepadengtos skolos sumos, t. y. nuo nesumokėto skolos likučio. Šia tvarka skolininko mokamomis palūkanomis kreditoriui ir kompensuojamas skolininko delsimas sumokėti visą skolą bei naudojimąsi nesumokėta kreditoriui skolos dalimi.

Iš aukščiau išdėstyto seka, kad jei skolininkas nevykdo teismo sprendimo, nepaisant to, kad vykdomas priverstinis skolos išieškojimas pagal teismo sprendimą, yra taikomas LR CK 6.54 str.⁸².

Tokią teisės normų aiškinimo ir taikymo praktiką formuoja ir LAT, nurodydamas, kad CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatytos palūkanos yra atlyginimas, kurį skolininkas moka kreditoriui už naudojimąsi kreditoriaus lėšomis (CK 6.210 straipsnis). Vykdyto metu dengdamas skolą dalimis skolininkas teismo priteistas palūkanas moka jas skaičiuojant iki faktiško teismo sprendimo įvykdymo dienos. Palūkanų dydis konkrečiu momentu apskaičiuojamas ne nuo visos skolos pagal pagrindinę prievolę sumos, nurodytos teismo sprendime, o tik nuo tuo momentu likusios nepadengtos skolos sumos, t. y. nuo nesumokėto skolos likučio. Šia tvarka skolininko mokamomis palūkanomis kreditoriui kompensuojamas skolininko delsimas sumokėti visą skolą ir naudojimąsi nesumokėta kreditoriui skolos dalimi⁸³.

Igyvendinant procesinių palūkanų išieškojimo procesą būtina atsižvelgti į LR CK 6.54 straipsnyje numatytą skolininko įmokų paskirstymo tvarką. Vadovaujantis šia tvarka, **jeigu šalys nesusitarė kitaip, įmokos, kreditoriaus gautos iš skolininko vykdant prievolę, pirmiausiai skiriamos atlyginti kreditoriaus turėtoms išlaidoms, susijusioms su reikalavimo įvykdyti prievolę**

---

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007m. gruodžio 19 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-594/2007.

⁸³ Ten pat.

pareiškimu. Antrąją eilę įmokos skiriamos mokėti palūkanoms pagal jų mokėjimo terminų eiliškumą. Trečiąją eilę įmokos skiriamos netesyboms mokėti. Tik ketvirtąją eilę įmokos skiriamos pagrindinei prievolei įvykdyti. Taigi pirmiausia įmokos skiriamos palūkanoms, netesyboms (baudoms, delspinigiams), o tik paskui pagrindinei prievolei (skolai) įvykdyti. Pagal LR CK 6.54 straipsnį, kreditorius turi teisę atsisakyti priimti skolininko siūlomą įmoką, jeigu skolininkas nurodo kitokį įmokų paskirstymą, negu nurodyta aukščiau. Kreditorius gali atsisakyti priimti pagrindinei prievolei įvykdyti mokamą sumą, jeigu tuo pat metu nesumokamos einamosios palūkanos, kurių mokėjimo terminas suėjęs.

Apibendrinant skyriuje aptartus su procesiniu palūkanų skaičiavimu, priteisimu, išieškojimu susijusius klausimus, norisi pabrėžti, kad šiai dienai LR CK įtvirtinta fiksuota palūkanų norma, nors ji skaičiuojama nuo visos ieškinio priteistos sumos, nepakankamai užtikrina procesinių palūkanų paskirties įgyvendinimą. Žinoma, įstatymas numato galimybę susitarti dėl procesinių palūkanų dydžio, tačiau kaip rodo šiame skyriuje aptarta teismų praktika tokie susitarimai yra itin reti. Siekiant paskatinti skolininką kuo greičiau atsiskaityti su kreditoriumi, būtų tikslinga procesinių palūkanų dydį įstatyme numatyti didesnę nei iki reikalavimo teismui pateikimo dienos už pinigines prievolės pažeidimą skaičiuojamų įstatyminių palūkanų dydis. Tokia įstatymo nuostata ne tik skatintų atsiskaitymus pagal pinigines prievoles, bet ir mažintų teisminių procesų, kurių kaip matyti iš įvertintos praktikos yra gausu vien dėl to, kad skolininkui yra palankiau bylinėtis, vilkinti teisminius procesus ir mokėti LR CK 6.210 str. įtvirtintas palūkanas, nei mokėti bankui palūkanas, kurios nustatomos atsižvelgiant į rinkos sąlygas bei rinkoje egzistuojančius kaštus, taikomus atsiskaitymams už naudojimąsi pinigais. Principai, kaip turėtų būti nustatoma palūkanų norma detaliau buvo aptarti šio darbo 1.3. skyriuje.

3. PALŪKANŲ MAŽINIMO PAGRINDAI TEISMŲ PRAKTIKOJE

LR CK 6.37 straipsnio 3 dalis nustato, kad kai palūkanų dydį nustato įstatymai, šalys gali raštu susitarti ir dėl didesnių palūkanų, jeigu toks susitarimas neprieštarauja įstatymams ir sąžiningumo bei protingumo principams. Minėta norma taip pat numato, kad susitarimas dėl didesnio nei įstatyme numatyto palūkanų dydžio turi būti rašytinės formos, priešingu atveju yra taikomas įstatyme nustatytas palūkanų dydis. Iš to seka, kad rašytinės formos nesilaikymas daro susitarimą dėl didesnių nei įstatyme numatytų palūkanų mokėjimo negaliojančiu. Aptariamoms teisės normos turinys patvirtina, kad mažintinos tik susitarimu nustatytos palūkanos, kurios viršija įstatyme nustatytą palūkanų normą ir kurios prieštarauja įstatymams, sąžiningumo bei protingumo principams.

Remiantis virš nurodytos normos turiniu, darytina išvada, kad ši norma, reikalauja laikytis sąžiningumo ir protingumo principų, draudžia lupikavimą, tai yra, neprotingai dideles palūkanas. Egzistuojant tokio pobūdžio normai, privalo būti numatyta tvarka, kaip ši norma realiai įgyvendinama, tai yra, tvarka, numatanti kaip būtų mažinamos LR CK 6.37 straipsnio 3 dalyje nustatytiems reikalavimams prieštaraujančios palūkanos. Valstybė, siekdama užkirsti kelią lupikavimui, gali nustatyti maksimalų palūkanų dydį. Pvz., Lietuvos Respublikos Vyriausybė maksimalų palūkanų dydį buvo nustačiusi 1992 m. vasario 21 d. nutarimu Nr. 119 (VŽ. 1992, Nr. 13-365) ir 1992 m. balandžio 30 d. nutarimu Nr. 310 (V. Ž1992, Nr. 18-535). Tačiau ši praktika galiojo labai trumpai, o įvedus litą jos buvo atsisakyta, todėl šiandien palūkanų dydžio kontrolė yra palikta teismams⁸⁴.

Toliau kalbėdami apie palūkanų mažinimo pagrindus, turime atsakyti į klausimus, ar teismas gali palūkanas mažinti ir koku pagrindu. Atsakymus į šiuos klausimus pateikia ir civilinės teisės doktrina ir teismų praktika.

LAT yra nurodęs, kad: *Nustatant palūkanas šalių susitarimu, išlieka grėsmė, kad ekonomiškai stipresnė šalis – kreditorius – gali pasinaudoti savo pranašesne padėtimi ir nustatyti neprotingai dideles palūkanas. Susitarimų dėl palūkanų vertinimas susijęs ne tik su privataus, bet ir viešo intereso gynimu, nes nekontroliuojamos palūkanų normos gali peraugti į lupikavimą, kas prieštarauja viešajai tvarkai. Todėl teismas, nagrinėdamas šalių ginčus dėl palūkanų dydžio, turi teisę vertinti atitinkamus susitarimus dėl palūkanų dydžio ir pasisakyti, ar toks susitarimas nepažeidė iš esmės šalių interesų pusiausvyros (CK 6.228 str.) ir ar jis neprieštarauja sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijams (CK 1.5, 6.37 str. 3 d.).*

*Neprotingai didelės palūkanos praranda savo, kaip mokėjimo už naudojimąsi kreditoriaus pinigais, funkciją. CK 6.73, 6.258 str. leidžia teismui sumažinti netesybas, jeigu jos yra pernelyg didelės. Šios teisės normos taikytinos ir palūkanoms, kai jos yra neprotingai didelės ir pažeidžia sąžiningumo principą.*⁸⁵

Su šia LAT išsakyta argumentacija sutinka ir teisės doktrina⁸⁶.

---

⁸⁴ Mikelėnas V. Prievolių teisė.../ten pat. P. 188.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 10 22 d. nutartis c.b. Akcinis kredito bankas „Nida“ v. S.Lideikytė, Nr. 3K-3-908/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 09 25 d. nutartis c.b. V.Ruzgaila v. L.Urnikis, Nr. 3K-3-1085/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 05 05 d. nutartis c.b. R.Januškaitė v. A.Aušiūra, Nr. 3K-3-558/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 09 22 d. nutartis c.b. A.Šmočiukas v. AB bankas „NORD/LB Lietuva“, Nr. 3K-3-830/2003.

⁸⁶ LR civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga.../ten pat. P. 68 ir 364; Mikelėnas V. Prievolių teisė.../ten pat. P. 187.

Taigi, teismas turi teisę mažinti šalių susitarimu nustatytas palūkanas, kurios pažeidžia LR CK 6.37 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą teisės normą, tai yra, kurios yra neprotingai didelės bei pažeidžia sąžiningumo ir protingumo principus. Palūkanų mažinimo pagrindai yra numatyti LR CK 6.228 (numatantis teismo teisę pakeisti sutartį esant esminei šalių nelygybei) ir LR CK 1.5 straipsniuose (teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai). Mažinant palūkanas *mutatis mutandis* taikomos LR CK 6.73 straipsnio 2 dalyje ir 6.258 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos teisės normos. Vadinasi, palūkanų teismas negali sumažinti daugiau negu patirti kreditoriaus nuostoliai, taip pat negali mažinti jau sumokėtų palūkanų. Be to, teismas turi įvertinti visas reikšmingas bylos aplinkybes.

Pvz., vienoje iš bylų LAT konstatavo, kad *Vyriausybė ir Lietuvos Bankas 1993 08 09 d. nutarimu Nr. 613 nustatė, kad nuo 1993 08 16 d. visi bankai gali nustatyti ne daugiau kaip 60 proc. metinių palūkanų <...>. Pažymėtina, kad 1993 m. birželio mėnesį infliacija sudarė 6,2 proc. <...> Tiek 120, tiek ir 168 proc. metinės palūkanos buvo akivaizdžiai neprotingai didelės, o tai sudarė pagrindą kreditoriui gauti nepagrįstai didelę ekonominę naudą ir kartu žlugdyti skolininką, kas prieštarauja viešajam interesui. Teisėjų kolegija, <...> atsižvelgdama į tai, kad paskola suteikta užsienio valiuta, paskolos sutartys buvo sudarytos su fiziniu asmeniu, o ne su verslininku, taip pat į tai, kad atsakovė prievolę iš dalies įvykdė, augina 2000 m. gimusį vaiką, be to, atsižvelgdama į jos turtinę padėtį ir į tai, kad kreditoriaus reikalavimas yra užtikrintas nekilnojamojo daikto įkeitimu <...>, pripažįsta esant pagrindą sumažinti priteistas iš atsakovės palūkanas 50 procentų.*⁸⁷

Kitoje byloje⁸⁸ LAT 19,24 proc. palūkanas sumažino iki 14,8 proc., kadangi to laikotarpio vidutinės bankų metinės palūkanos nuosekliai mažėjo nuo 8,13 iki 6,28 proc. Atsižvelgdamas į konkrečiu laikotarpiu nustatytas komercinių bankų priimtų terminuotų indėlių litais vidutinės metinės palūkanų normas ir vadovaudamasis LR CK 1.5 straipsniu LAT mažindavo palūkanas ir kitose bylose⁸⁹.

Apibendrinami aptartą susiklosčiusią praktiką palūkanų mažinimo klausimais, galime pastebėti, jog mažinant palūkanas, atsižvelgiama į bankinę palūkanų normą taikomą paskoliniam santykiams, nes pradimai, kuriuose kreditorius patyrė dėl nesavalaikio atsiskaitymo buvo siejami su jo prarasta galimybe už laiku susigrąžintas pinigines lėšas gauti pajamų. Šios išvados, patvirtina aukščiau autoriaus išsakytą poziciją, jog teisės aktuose

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 10 22 d. nutartis c.b. Akcinis kredito bankas „Nida“ v. S.Lideikytė, Nr. 3K-3-908/2001.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 09 22 d. nutartis c.b. A.Šmočiukas v. AB bankas „NORD/LB Lietuva“, Nr. 3K-3-830/2003.

⁸⁹ Pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 09 25 d. nutartis c.b. V.Ruzgaila v. L.Urnikis, Nr. 3K-3-1085/2002, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 05 05 d. nutartis c.b. R.Januškaitė v. A.Aušiūra, Nr. 3K-3-558/2003.

tikslingiau nustatyti ne fiksuotą palūkanų normą, o palūkanų normą, kuri kistų atsižvelgiant į dinamiškus procesus vykstančius ekonomikoje, rinkoje ir kurios, labiausiai atspindėtų kreditoriaus realius praradimus dėl nesavalaikio piniginės prievolės įvykdymo.

Kadangi tiek teisės doktrina, tiek teismų praktika pripažįsta galimybę mažinti palūkanas, numatydami, jog palūkanų mažinimui *mutatis mutandis* taikomos LR CK 6.73 straipsnio 2 dalyje ir 6.258 straipsnio 3 dalyje numatytos teisės normos, reikia atsakyti į klausimą, ar teismas palūkanas gali mažinti savo iniciatyva ar reikalingas suinteresuotos šalies prašymas. Taip pat svarbu atsakyti į klausimą ar gali būti mažinamos jau sumokėtos palūkanos. Konkrečių atsakymų į šiuos klausimus teismų praktikoje nėra pateikiama. LAT formuojamoje praktikoje patvirtina, kad *Susitarimų dėl palūkanų vertinimas susijęs ne tik su privataus, bet ir viešo intereso gynimu, nes nekontroliuojamos palūkanų normos gali peraugti į lupikavimą, kas prieštarauja viešajai tvarkai*⁹⁰. Todėl galime daryti išvadą, kad pagal teismų formuojamą praktiką, kelio lupikavimui užkirtimas yra viešas interesas, o tai suteikia teismui teisę išeiti už reikalavimo ribų, tai yra, mažinti šalių susitarimu nustatytas nepagrįstai dideles palūkanas, kai dėl palūkanų mažinimo byloje nėra pareikšta reikalavimo. Kita vertus LAT 2003-09-22 nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-830/2003 pasisakė, kad *tuo atveju, kai išieškomos palūkanos, kompensuojančios kreditoriaus patirtus nuostolius, atsiradusius dėl piniginės prievolės neįvykdymo per nustatytą terminą, esant ginčui dėl palūkanų dydžio, teismas turi nustatyti ar priteistinų palūkanų dydis nėra per didelis*. Šioje teismo nutartyje suformuojama taisyklė, kad palūkanos mažinamos tik esant ginčui dėl palūkanų.

Taipogi LAT praktikoje nėra vieningo atsakymo į klausimą, ar sumokėtos palūkanos gali būti mažinamos. Nors vadovaujantis taisykle, jog palūkanų mažinimui taikytinos netesybų mažinimą reglamentuojančios teisės normos būtų galima daryti išvadą, jog sumokėtos palūkanos nemažinamos (LR CK 6.73 straipsnio 2 dalis), tačiau LAT 2003-09-22 nutartimi, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-830/2003 sumažino ir grąžino ieškovui dalį išieškotų palūkanų. Nagrinėjamu atveju LAT nepateikė motyvacijos dėl LR CK 6.73 straipsnio 2 dalies aiškinimo ir taikymo ir nenurodė, kodėl buvo mažinamos jau išieškotos palūkanos. Galima tik svarstyti, kad galimai teismas atsižvelgė į tai, kad palūkanos buvo išieškotos priverstinio vykdymo metu, taigi skolininko valios, apmokėti šias palūkanas nebuvo, dėl ko jis ir kreipėsi į teismą, kad būtų išspręstas ginčas dėl išieškotų palūkanų.

---

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 10 22 d. nutartis c.b. Akcinis kredito bankas „Nida“ v. S.Lideikytė, Nr. 3K-3-908/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 09 25 d. nutartis c.b. V.Ruzgaila v. L.Urnikis, Nr. 3K-3-1085/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 05 05 d. nutartis c.b. R.Januškaitė v. A.Aušiūra, Nr. 3K-3-558/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 09 22 d. nutartis c.b. A.Šmočiukas v. AB bankas „NORD/LB Lietuva“, Nr. 3K-3-830/2003.

Remiantis aukščiau išdėstytu, LAT suformavus taisyklę, jog dėl palūkanų mažinimo *mutatis mutandis* turėtų būti laikomasi netesybų mažinimą nustatančių normų, darytina išvada, kad sumokėtos palūkanos neturėtų būti mažinamos (LR CK 6.73 straipsnio 2 dalis). Tačiau teismas, atsižvelgiant į jau sumokėtų palūkanų sumą, turėtų vertinti prašomų priteisti palūkanų dydžio pagrįstumą.

Baigiant, atkreiptinas dėmesys, kad LR CK 6.261 straipsnis nustato, jog sutarčių ar įstatymų nustatytos palūkanos laikomos minimaliais nuostoliais. Taigi tokia nuostata, tarytum, neleidžia mažinti sutartinių palūkanų, kadangi palūkanų negalima sumažinti mažiau negu nuostoliai. Ši kolizija išsprendžiama vadovaujantis argumentu, kad civiliniams teisiniams santykiams LR CK normos taikytinos sistemiškai, dėl ko minimaliais nuostoliais gali būti laikomos tik teisėtos sutartinės palūkanos, tai yra, tos kurios atitinka LR CK 6.37 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas nuostatas (neprieštarauja sąžiningumo bei protingumo principams). Vadinasi, teismas pirmiausia turėtų nustatyti, ar konkrečios sutartyje nustatytos palūkanos atitinka LR CK 6.37 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas nuostatas ir tuomet sumažinti palūkanas ta dalimi, kuri neatitinka minėtos normos reikalavimų. Tai, kad netesybos priteisiamos tik tokiu atveju, kai priteistomis palūkanomis nepadengiami patirti nuostoliai, patvirtina ir LAT formuojama praktika⁹¹.

---

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 09 22 d. nutartis c.b. A.Šmočiukas v. AB bankas „NORD/LB Lietuva“, Nr. 3K-3-830/2003.

IŠVADOS

1. Palūkanos yra vienas iš piniginių prievolių bruožų. Jomis įtvirtinami minimalūs kreditoriaus nuostoliai, patiriami dėl prievolės pažeidimo. Pagal atliekamas funkcijas Doktrina, LR CK, teismų praktika išskiria **mokėjimo** ir **kompensacinę** funkciją atliekančias palūkanas. LAT praktikoje dar išskiriamos palūkanos, atliekančios **skatinamąją** funkciją. Taip pat doktrinoje, LR CK ir teismų praktikoje pagal palūkanų įtvirtinimo būdą išskiriamos **sutartinės** ir **įstatyminės** palūkanos.
2. Esant paskoliniam santykiams, iki paskolos grąžinimo termino pabaigos mokėjimo palūkanos vadovaujantis LR CK 6.872 straipsniu, 6.37 straipsnio 1 dalimi skaičiuojamos nuo paskolos sumos (jei sutartis nenumato kitaip). Pasibaigus paskolos sutarties terminui, nustatoma įsiskolinimo suma, kurią sudaro negrąžinta paskola bei už naudojimąsi pinigais paskolos terminu paskaičiuotos ir nesumokėtos palūkanos. Nuo paskaičiuotos įsiskolinimo sumos, po termino paskolai grąžinti pabaigos, vadovaujantis LR CK 6.874 straipsniu ir 6.210 straipsniu (jei sutartyje nenumatyta kitaip) skaičiuojamos kompensacinės palūkanos. Šios palūkanos skaičiuojamos nuo termino praleidimo iki visiško skolos apmokėjimo arba iki kreditoriaus kreipimosi į teisma. Kreditoriui kreipusis į teismą, vadovaujantis LR CK 6.37 straipsnio 2 dalimi ir 6.210 straipsniu (jei sutartyje nenumatyta kitaip) nuo visos reikalavimo sumos skaičiuojamos procesinės palūkanos. Reikalavimo sumą šiuo atveju sudaro nesumokėta skola, nesumokėtos mokėjimo palūkanos paskaičiuotos iki termino grąžinti paskolą pabaigos, nesumokėtos kompensacinės palūkanos, skaičiuojamos nuo paskolos termino pabaigos iki kreipimosi į teismą dienos (kompensacinės palūkanos skaičiuojamos nuo neapmokėtos skolos ir neapmokėtos mokėjimo palūkanų dalies sumos). Procesinės palūkanos skaičiuojamos nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.
3. LR CK 6.261 straipsnyje įstatymų leidėjas įtvirtina prezumpciją, kad, praleidus pinigines prievolės įvykdymo terminą, kreditorius visada patiria nuostolių negautų pajamų pavidalu. Palūkanos tokiu atveju yra traktuojamos kaip minimalūs nuostoliai. Kreditoriui įrodžius, kad dėl prievolės pažeidimo jis patyrė didesnių nuostolių, jis turi teisę į nuostolių, kurių nepadengė palūkanos, atlyginimą.
4. Palūkanos gali būti mokamos esant ir sutartinei ir deliktinei atsakomybei.

5. LR CK 6.37 straipsnio 1 ir 3 dalis leidžia šalims susitarti dėl didesnio, nei įstatymo nustatytas, palūkanų dydžio, jeigu įstatymas tokių susitarimų tiesiogiai nedraudžia. Tačiau toks susitarimas turi būti rašytinis. Priešingu atveju bus taikomas įstatymo nustatytas palūkanų dydis, tai yra, rašytinės formos nesilaikymas daro susitarimą negaliojančiu.
6. Teisę į LR CK 6.210 straipsnyje nustatytas palūkanas turi ir hipotekos kreditorius, jeigu paskolos ar įkeitimo sutartyse nenumatyta kitaip. Jeigu paskolos ar hipotekos sutartyje nustatyta, kad palūkanos už naudojimąsi pinigais turi būti mokamos iki visiško skolos grąžinimo, tai skaičiuojant sutartines palūkanas iki visiško skolos grąžinimo, jos gali atlikti tiek atlyginimo už naudojimąsi pinigais funkcijas, tiek kreditoriaus minimalių nuostolių, atsiradusių skolininkui laiku negrąžinus pinigų, kompensavimo funkciją. Kreditoriaus teisės į palūkanų išieškojimą užtikrinimas hipoteka reiškia tiek sutartinių, tiek ir įstatyminių palūkanų išieškojimo užtikrinimą, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip.
7. Įgyvendinant 2000 m. birželio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2000/35 EB, nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs 2003 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas (toliau – Įstatymas), yra specialusis įstatymas, turintis pirmenybę prieš LR CK 6.210 straipsnį nustatant palūkanas už atliekamus pagal komercinius sandorius pavėluotus mokėjimus (LR CK 1.3 straipsnio 3 dalis). Nurodyta Įstatymo norma yra dispozityvi, ir šalys gali susitarti kitaip apskaičiuoti palūkanų dydį (pavyzdžiui, taikyti LR CK 6.210 straipsnyje nustatytas įstatymines palūkanas). Jei šalys nėra susitarusios dėl kitokios palūkanų normos už pavėluotus mokėjimus, teismas, nustatęs, kad sandoris atitinka Įstatyme nurodytus komercinių sandorių požymius, jei kreditorius to reikalauja, turėtų taikyti Įstatyme nustatytas palūkanas. Šis įstatymas taikomas ir skaičiuojant procesines palūkanas. Pagal Įstatymą už komercinių sandorių pažeidimą mokėtina palūkanų norma yra lygi 1 mėnesio VILIBOR norma, padidinta 7 procentiniais punktais.
8. Kai prašoma priteisti ir netesybas ir palūkanas, netesybos įskaičiuojamos į palūkanas. Netesybos gali būti išieškotos tik jeigu išieškotos palūkanos nepadengia visų kreditoriaus patirtų nuostolių.
9. Reikalavimai dėl palūkanų priteisimo kildinami iš tęstinio pažeidimo, dėl to LR CK 1.125 straipsnio 9 dalyje įtvirtintas 5 metų ieškinio senaties terminas ieškiniams dėl

tęstinio pažeidimo teisinių padarinių, susijusių su kiekviena atskira tęstinio pažeidimo diena, prasideda tą kiekvieną dieną.

10. LR CK 6.37 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos procesinės palūkanos skaičiuojamos už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Procesinių palūkanų dydis nustatomas remiantis LR CK 6.210 straipsniu arba Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymu (jei pinigine prievole atitinka įstatyme numatytus reikalavimus). Į priteistą sumą, nuo kurios skaičiuojamos procesinės palūkanos gali būti įskaičiuojama: pagrindinis įsiskolinimas kreditoriui ir (arba) kreditoriaus patirti nuostoliai, ir (arba) palūkanos už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą ir (arba) netesybos. Į priteistos sumos, nuo kurios yra mokamos procesinės palūkanos, sąvoką neįeina bylinėjimosi išlaidos, kurias sudaro žyminis mokestis ir išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu. Procesinės palūkanos, skaičiuojamos nuo teismo priteistos sumos, nėra dvigubos palūkanos LR CK 6.37 straipsnio 4 dalies prasme.
11. LR CK 6.54 straipsnyje įtvirtinta įmokų paskirstymo tvarka taikoma ir mokėjimo funkciją atliekančioms palūkanoms, mokamoms pinigines prievolės galiojimo laikotarpiu ir kompensacinėms palūkanoms, mokamoms po pinigines prievolės pažeidimo ir procesinėms palūkanoms mokamoms nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo įvykdymo. Ši taisyklė galioja jei šalys susitarimu nenustato kitos įmokų paskirstymo tvarkos.
12. Teismas turi teisę mažinti tik sutartines palūkanas, jei jos yra didesnės nei teisės aktuose numatyta palūkanų norma ir pažeidžia LR CK 6.37 str. 3 d. nustatytus reikalavimus. Palūkanų mažinimo pagrindai yra LR CK 6.228 str. ir 1.5 str. LAT formuojama praktika suformavo taisyklę, kad mažinant palūkanas *mutatis mutandis* taikomos LR CK 6.73 str. 2 d. ir 6.258 str. 3 d. normos. Atsižvelgiant į suformuotą taisyklę bei LR CK 6.73 str. 2d. ribojimą mažinti jau sumokėtas netesybas, galima daryti išvadą, kad sumokėtos palūkanos nemažinamos. Teismas pirmiausia turėtų nustatyti, ar konkrečios sutartyje nustatytos palūkanos atitinka LR CK 6.37 str. 3 d., ir tuomet sumažinti palūkanas ta dalimi, kuri neatitinka minėtos normos reikalavimų. Ši taisyklė suformuota LAT praktikoje. Esant nurodytiems pagrindams, gali būti mažinamos ir mokėjimo ir kompensavimo funkciją atliekančios, ir procesinės palūkanos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės normų aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr.: 31-953; Nr.: 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr.: 74-2262; Nr.: 77; Nr.: 80; Nr.: 82.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.
4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr.: 74-2262; Nr.: 77; Nr.: 80; Nr.: 82.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, Nr.:36-1340;
6. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr.: 123-5571.
7. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija(CMR)//Valstybės žinios.1998, Nr.:107-2932.
8. Lietuvos banko valdybos 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimas Nr. 211 "Dėl Vidutinių tarpbankinių palūkanų normų (VILIBID ir VILIBOR) apskaičiavimo ir skelbimo tvarkos" // Valstybės Žinios, 1998, Nr. 112-3121.
9. Lietuvos banko valdybos 2005 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 68 "Dėl Lietuvos banko valdybos 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimo Nr. 211 "Dėl Vidutinių tarpbankinių palūkanų normų (VILIBID ir VILIBOR) apskaičiavimo ir skelbimo tvarkos" pakeitimo" // Valstybės Žinios, 2005, Nr. 59-2089.
10. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos P. Čėsnos pateiktas Lietuvos Respublikos mokėjimų, vykdomų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas//2007-07-02, Nr. IXP-1758.

II. Užsienio valstybių teisės aktai:

11. Europos Tarybos Ministrų kabineto 1981 m. gegužės 14 d. rekomendacija Nr. R (81)7 Valstybėms narėms „Dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“//[http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/\(81\)7.doc](http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/(81)7.doc)
12. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (1994) //<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>
13. Law of Obligations Act (Estonia)//<http://www.legaltext.ee/text/en/X30085K2.htm>; prisijungimo laikas: 2009-12-03.
14. FrenchCivilCode//http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#Section%20IV%20-%20Of%20Damages; prisijungimo laikas: 2009-12-04.

15. Bürgerliches Gesetzbuch (German Civil Code)//http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBEngl_000P291; prisijungimo laikas: 2009-12-13.
16. Kodeks Cywilny (Polski)//<http://bap.lex.pl/cgi-bin/demo.cgi?comm=bapTAP&akt=Dz.U.64.16.93>; prisijungimo laikas: 2009-12-11.
17. Цивільний кодекс України//<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=d>; prisijungimo laikas: 2005-08-19.
18. Гражданский кодекс Латвийской Республики/Науч. ред. Н.Э.Лившиц. –СПб: Издательство “Юридический центр Пресс”, 2001.
19. Гражданский кодекс Российской Федерации. – Москва: “ГНОМ-ПРЕСС”, 1997.

III. Mokslinė literatūra:

20. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. –Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
21. Civilinė teisė: vadovėlis. – Kaunas: Vija, 1997.
22. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2001.
23. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). – Vilnius: Justitia, 2003.
24. S. Keinys, J. Klimavicius, J. Paulauskas ir kt./vyr. red. S. Keinys. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P. 490.
25. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995.
26. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002.
27. I.Nekrošius, V.Nekrošius, S.Vėlyvis. Romėnų teisė. – Vilnius: Justitia, 1999.
28. Šatas J. Prievolių teisinis reguliavimas vidaus ir tarptautinėje komercijoje: mokomoji knyga. –Kaunas: Technologija, 1999.
29. Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. – Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002.
30. Pass Ch., Lowe B., Dovies L. Ekonomikos terminų žodynas. 2-asis leidimas. Vilnius: Baltijos bisnis, 1997.
31. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения: Изд. 2-е, испр. - Москва: “Статут”, 2000.
32. Гомола А.И. Гражданское право. – Москва: Издательский центр “Акфдемия”, 2003.
33. Гражданское право: В 2 т. Том II. Полутом 1: Учебник/Отв. ред. Е.А.Суханов. -2-е изд., перераб. и доп. -Москва: Издательство БЕК, 2003.

IV. Teismų praktika:

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1996 m. vasario 19 d. nutartis c.b. K.Berželionis v. ŽŪB „Remosta“, Nr. 3K-3-62/1996.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 25 d. nutartis c.b. Laivų krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Baltlanta“, Nr. 3K-3-508/2001.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 30 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Kauno ketaus liejykla“, Nr. 3K-3-516/2001.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c.b. H.Grušnys v. UAB „Radiocentras“ ir B.Meškauskienė, Nr. 3K-3-631/2001.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. rugpjūčio mėn. 8 d. Teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos (CMR) normas, apžvalga Nr. A2-14, kategorija 54. Vežimas.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 22 d. nutartis c.b. Akcinis kredito bankas „Nida“ v. S.Lideikytė, Nr. 3K-3-908/2001.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 8 d. nutartis c.b. SP AB „Šiaulių energija“ v. LR Finansų ministerija, Nr. 3K-3-699/2002.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 13 d. nutartis c.b. L.A.Dumčienė v. GNSB „Krantas-2“, Nr. 3K-3-721/2002.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 20 d. nutartis c.b. VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Bartašiškės“, Nr. 3K-3-757/2002.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 3 d. nutartis c.b. BĮ UAB „BALTIJOS TV“ v. PĮ „A.Valinsko firma“ ir kt., Nr. 3K-3-830/2002.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 12 d. nutartis c.b. M.Mendelsonas v. O.Markūnienė, Nr. 3K-3-866/2002.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis c.b. V.Ruzgaila v. L.Urnikis, Nr. 3K-3-1085/2002.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. vasario 5 d. nutartis c.b. B.Roščin v. V.Percovskis, Nr. 3K-3-218/2003.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 5 d. nutartis c.b. J.Butautienė ir kt. v. V.Karpavičius, Nr. 3K-3-315/2003.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutartis c.b. AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ v. Bukonių žemės ūkio bendrovė, Nr. 3K-3-480/2003.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 5 d. nutartis c.b. R.Januškaitė v. A.Aušiūra, Nr. 3K-3-558/2003.

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-751/2003.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis c.b. A.Šmočiukas v. AB bankas „NORD/LB Lietuva“, Nr. 3K-3-830/2003.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c.b. UAB „Glass Market“ v. UAB „Lygiakraštis“, Nr. 3K-3-1070/2003.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c.b. J.Aleknavičius ir V.Apanavičius v. O.Navickaitė, Nr. 3K-3-1125/2003.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis c.b. S.Jonaitis v. A.Pašakinskas, Nr. 3K-3-1190/2003.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 3 d. nutartis c.b. D.Butkienė ir D.Butkus v. UAB „Mobusta“, Nr. 3K-3-163/2004.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 3 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-161/2004.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 25 d. nutartis c.b. L.Briedienė v. Č.Gaudinskas, Nr. 3K-3-273/2005.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 6 d. nutartis c.b. VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Ferteksos transportas“, Nr. 3K-3-316/2005.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 27 d. nutartis c.b. VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Almarina“, Nr. 3K-3-358/2005.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. nutartis, c.b. Nr. 3K-3-364/2005
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso normų taikymo“, Nr. A3-130.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. Nr. 3K-3-434/2005.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2005.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-173/2006.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 29 d. nutartis, c.b. Nr. 3K-3-233/2006.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 12 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-7-367/2006.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-342/2007.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007m. gruodžio 19 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-594/2007.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis, c.b. Nr. 3K-3-4/2008.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 28 d. nutartis c. b. Nr. 3K-3- 625/2008.
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. vasario 10 d. nutartis c.b. UAB „VVARFF-ADAKRIS“ v. Kretingos rajono savivaldybė, Nr. 2A-32/2003.
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. liepos 17 d. nutartis c.b. J.Borisovas v. A.Čelpačenko, Nr. 2A-251/2003.

73. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis c.b. UAB „Varia ir partneriai“ komanditinė ūkio bendrija v. UAB „Mažasis operatorius“ ir UAB „maksimalus greitis“, Nr. 2A-338/2003.
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. kovo 22 d. nutartis c.b. UAB „Medikona“ v. UAB „Lex System“, Nr. 2A-120/2004.
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. kovo 23 d. nutartis c.b. LUAB „Klaipėdos Hekos statyba“ v. UAB „Vakarų Baltijos korporacija“, Nr. 2A-127/2004.
76. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. rugpjūčio 30 d. nutartis c.b. BAB „Dirbtinis pluoštas“ v. UAB „Acia Vera“, Nr. 2A-293/2004.
77. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gruodžio 30 d. nutartis c.b. M.Rodomanskas ir V.Švirinas v. UAB „Senukų prekybos centras“, Nr. 2A-414/2004.
78. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. birželio 9 d. nutartis c.b. Škotijos įmonė „Forthmill Limited“ v. UAB „Pakrijas“, Nr. 2A-237/2005.
79. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 1 d. nutartis c.b. Nr. 2S⁴⁸-251/2008.

SANTRAUKA

Darbe aptariamos palūkanos materialinėje ir proceso teisėje, problematika, egzistuojanti teisiniame šio instituto reglamentavime. Temos aktualumą ir pasirinkimą nulėmė palūkanų, kaip piniginių prievolių elemento paplitimas civilinėje apyvartoje bei dažnas šio instituto naudojimas piniginese prievolėse. Nors teismų praktikos analizuojamu klausimu yra pakankamai gausu, teisės doktrinoje trūksta apibendrinimų, kurie formuotų aiškią palūkanų sąvoką ir nustatytų jų vietą piniginese prievolėse. Dėl šios priežasties darbe gausu nuorodų į teismų praktiką.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje aptariama palūkanų sąvoka, jų atliekamos funkcijos, paskirtis piniginese prievolėse. Atskirai aptarta, tik teismų praktikoje išskiriama palūkanų skatinamoji funkcija. Pasisakoma dėl mokėjimo ir kompensacinę funkciją atliekančias palūkanas reglamentuojančių teisės normų konkurencijos piniginese prievolėse problematiškumo bei teisinio reglamentavimo nenuoseklumo ir įstatyme naudojamų formuluočių netikslumo, kuris sudaro sąlygas netinkamam teisės normų taikymui ir aiškinimui. Darbe daug dėmesio skiriama LR mokėjimų atliekmų pagal komercinius sandorius vėlavimo prevencijos įstatymui, jo taikymo sąlygoms ir santykiui su LR CK 6.210 ir 6.37 straipsniuose įtvirtintomis normomis. Darbe aptariami siūlymai koreguoti LR CK normas, tokiu būdu užtikrinant efektyvesnę kreditoriaus teisių, pažeidus piniginę prievolę apsaugą. Taip pat analizuojamas palūkanų ir netesybų santykis, aptariami ieškinio senaties taikymo ypatumai.

Antroje darbo dalyje nagrinėjamos procesinės palūkanos, jų sąvoka. Detaliai pasisakoma dėl jų skaičiavimo tvarkos, aptariant taikytiną dydį, apibrėžiant sumą, nuo kurios skaičiuojamos procesinės palūkanos ir skaičiavimo pradžios momentą. Atskleisti temą padeda procesinių palūkanų santykio su principu „palūkanos nuo palūkanų neskaičiuojamos“ analizė. Procesinių palūkanų išieškojimo sąlygos ir tvarka atskleidžiama per LAT suformuotą praktiką.

Trečiojoje darbo dalyje kalbama apie palūkanų mažinimo pagrindus teismų praktikoje. Atskleidžiama, kaip LAT formuodamas palūkanų mažinimo praktiką užpildo teisinio reglamentavimo spragas.

Darbo pabaigoje pateikiamos autoriaus suformuluotos išvados.

SUMMARY

In the Thesis, interest in the substantive and procedural law as well as the set of problems existing in the legal regulation of this institute are discussed upon. The topicality of the subject and its choosing were predetermined by spreading of interest as liabilities in civil turnover and frequent usage of this element in liabilities. Although the practice of courts related to the problem under the analysis is abundant enough, the legal doctrine lacks generalizations forming a clear concept of interest and its place in liabilities. For this reason, the Thesis includes abundant references to practice of courts.

The Thesis consists of three parts. In the Part One, the concept of interest, its functions and the purpose in liabilities are discussed upon. The encouraging function used in the practice of courts only is discussed upon individually. There are some comments on a problematic character of the competition of the legal norms for regulation of interest in liabilities and incoherence of the legal regulation as well as inaccuracy of the formulations in the law that provides favorable conditions for improper application and interpretation of the legal norms. In the Thesis, a considerable attention is paid to the Law of Republic of Lithuania on Preventing Delayed Payments under Commercial Transactions, the conditions of its application and its relation to the norms fixed in the Articles 6.210 and 6.37 of the Civil Code of Republic of Lithuania. In the Thesis, the proposals on correcting legal norms of the Civil Code of Republic of Lithuania, thus ensuring more effective protection of rights of creditors in case of violation of the liabilities, are discussed upon. In addition, the relation between interest and forfeit is analyzed and the peculiarities of applying the prescriptive right to a claim are discussed upon.

In the Part Two of the Thesis, the concept of procedural interest is discussed upon. The procedure of its calculation is described in details along with discussion on the size applicable, the amount usable as a base for calculating the procedural interest and the initial moment of the calculation. The analysis of the relation of procedural interest with the principle “no interest is imposed on interest” is helpful in disclosing the subject. The conditions and the procedure of exaction of procedural interest are disclosed through the practice formed by the Supreme Court of Lithuania.

In the Part Three of the Thesis, the grounds for reducing interest in the practice of courts are described. It is disclosed how the Supreme Court of Lithuania fills the gaps of the legal regulation in course of forming its interest reducing practice.

In the end of the Thesis, the conclusions of the author are provided.